משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה חלה

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה חלה

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-חלה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 8
משנה ה 10
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 13
פרק ב 15
משנה א 15
משנה ב 15
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 18
משנה ו 19
משנה ז 19
משנה ח 20
פרק ג 21
משנה א 21
משנה ב 22
משנה ג 24
משנה ד 24
משנה ה 25
משנה ו 25
משנה ז 26
משנה ח 27
משנה ט 28
משנה י 30
פרק ד 30
משנה א 30
משנה ב 30
משנה ג 32
משנה ד 32
משנה ה 32
משנה ו 32
משנה ז 34
משנה ח 35
משנה ט 38
משנה י 39
משנה יא 39

פרק א

משנה א

חמשה דברים. בספר הפרפראות בפ' שלח לך חלה תנין על ה"א לומר חמשה דברים חייבין בחלה ע"כ. ובירוש' מפ' אמאי לא תני חמשת המינים כי אורחי' דכולי' תלמודא. דחמשה דברים הן ולא חמשה מינין דהא שעורים ושבלת שועל מין אחד וכוסמין ושיפון מין אחד כדתנן ברפ"ק דכלאים. והקשה החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל דהא תנינן לה חדא זימנא במנחות החטים והשעורים והכוסמין ושבלת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה וכו' וא"כ למה תנינן לה תרי זימני. ותו איכא למידק דהכא תני מניינא והתם לא תני. ותו אפי' הכא למאי איצטריך למתני מניינא. ואיכא למימר דהתם אגב גררא נקטי' משום עומר וחדש דמשתעי בי' ומש"ה תני הכא מניינא והתם לא תנא מניינא. א"נ נקט מניינא לאשמעי' דאלו החמשה מצטרפין אידך לא כדמפ' ואזיל ומצטרפין וכו' ע"כ:

ומצטרפין זה עם זה. בירוש' מפ' בבלול דאם עירב קמח חטין וקמח שעורים וקמח כוסמין וכו' ועשה מהן עיסה אחת שיש בה שיעור דחמשת רבעים חייבת בחלה. ודוקא חמשת מינין אלו חייבין בחלה משום דבאין לידי חמוץ אבל שאר כל המינין אינם באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון פי' הרגמ"ה ז"ל שם במנחות פ' ר' ישמעאל סרחון פי' שמתגדלין אבל אין מחמיצין ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל ומצטרפין זה עם זה להשלים שיעור העיסה החייבת בחלה וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה נ"ל טעות גמור כי במשנה תנן שה' דברים אלו חייבין בחלה ומצטרפין כולם יחד ואם תקשה למה הוא צריך לומר במתני' שמצטרפין כיון שאפי' עיסת חטים ועיסת אורז שנתערבו חייבין בחלה כנז' לקמן פ"ג העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה כ"ש שני מיני דגן גם מ"ש שמין בשאינו מינו אינם מצטרפין אינו אמת לכן נ"ל לפרש ששני מיני צרוף יש חד מצטרפי' זה עם זה אפי' כשלא נלושו יחד אלא שנשכו זה בזה כדתנן לקמן החטים אינם מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין ובכאן שאמר כולם מצטרפין יחד ר"ל משנבללו הקמחים ולא יש בזה כשיעור ולא בזה ובין שניהם יש אז מצטרפין וחייבין בחלה אבל מין אחר אינו מצטרף ופטורין מן החלה והא דתנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז וכו' ר"ל דוקא כשיש בעיסת החטים לבד בלא האורז כשיעור חלה ועל כן גם האורז מצטרף עכ"ל ז"ל:

ואסורין בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח. לפני הפסח דקתני מתני' היינו לפני קצירת העומר אבל כיון דפסח י"ט הוא ולא קצרי מש"ה אמר לפני הפסח הרגמ"ה

ז"ל שם במנחות וכן נראה דגריס ג"כ ה"ר שמשון ז"ל ואסורין בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח אבל הרמב"ם ז"ל נראה דגריס ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר. וע"ש בגמ' מנחות פ' ר' ישמעאל (מנחות דף ע') בתלמוד המוגה דגרסינן התם מאי קודם לעומר ר' יונה אמר קודם קצירת העומר ר' יוסי בר זבידא אומר קודם הבאת העומר ופרכי' עלי' דר' יונה הכי לפי גרסת רש"י ז"ל תנן אסורים בחדש לפני העומר ולקצור לפני הפסח בשלמא למ"ד קודם הבאת העומר דעד הבאת העומר אכילה אסורה היינו דלא עריב תנא אכילה וקצירה כי הדדי משום דקצירה שריא ממוצאי יום טוב ואכילה לא שריא עד הקרבת העומר אלא לר' יונה דאמר דאין אכילת חדש אסורה אלא עד קצירת העומר ליערבינהו וליתנינהו אסורין בחדש ולקצור לפני העומר הואיל ותרווייהו אקודם קצירה קיימי אלא אי אתמר דלא תיקשי לחד מינייהו אסיפא אתמר אם השרישו קודם לעומר העומר מתירן מאי קודם לעומר ר' יוסי בר זבידא אומר קודם הבאת העומר ר' יונה אומר קודם קצירת העומר. אח"כ נזדמן לידי פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל וז"ל ואסורין בחדש מלפני הפסח הא דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד ששה עשר בניסן אסור לאכול ממנו למר עד שיאור היום ולמר עד הקרבת העומר ואשמעי' דלחם האסור היינו לחם דחמשת המינין דגמרי' לחם לחם ממצה ובירוש' מפ' אמאי לא תני מלפני העומר כמו גבי קצירה ור' יוחנן ס"ל דה"ק ואסורין בחדש מלפני הפסח פי' מלפני ביעור ושריפת הנותר מן הפסח דהיינו ביום ששה עשר דאפי' בליל ששה עשר קיימא לן דאין שורפין אותו דאין שורפין נותר אלא ביום כדאיתא בפ"ק דפסחים ופסק כן הרמב"ם ז"ל פט"ו דהלכות פסולי המוקדשין ואיכא התם מאן דתני ואסורין בחדש מלפני העומר ור"ל מלפני הקרבת העומר דאפי' ביום ששה עשר צריך להמתין עד שיקרב העומר אבל אה"נ דבזמן הזה משהאיר היום של ששה עשר הותר החדש מיד ומלקצור מלפני העומר הכא כולהו מודו דפירושו מלפני קצירת העומר דהיינו עד אחר שעה אחת שעברה מליל ששה עשר ע"כ:

ואם השרישו קודם לעומר. בירוש' וגם בבבלי פ' ר' ישמעאל דמנחות פליגי אמוראי אי קודם הבאת העומר קאמר דהיינו האיר יום ששה עשר אי קודם לקצירת העומר והיינו ליל ט"ז ויליף לה בפ' ר' ישמעאל מדכתיב וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה משמע משעה שקרוי נזרע בשדה ונשרש יש היתר למעשיך דהיינו קצירה ומפ' התם מתי זמן השרשה ע"כ:

משנה ב

האוכל מהם כזית מצה. פי' כזית מזה או כזית מזה:

כזית חמץ חייב בהכרת. אבל אורז ודוחן לא. וגרסי' בהכרת הה"א בחיר"ק והכ"ף בפת"ח מן הטעם שכתבתי בפ"ק דמגילה סימן ה':

ה"ז עובר בפסח. מפ' בפ' אלו עוברין כגון דאיכא בתערובת כזית בכדי אכילת פרס ור' אליעזר מחייב עלי' בלאו דכל מחמצת והוא דבלע לי' הכי בענין שלא שהה יותר מכדי אכילת פרס ואע"ג דלאו אורחייהו דאינשי למיכלי' הכי בעיני' באנפי נפשי' אלא בטבול היינו דאשמועי' רחמנא ורבנן פליגי עלי' דר' אליעזר והכא סתם לן תנא כר' אליעזר ורש"י ז"ל סובר דדעת ר' אליעזר דעבר גם בבל יראה ובבל ימצא וכ"ש דאיכא לאו באכילתן וכדפרישית ורבינו תם ז"ל סובר דלא מחייב ר' אליעזר אלא על אכילה לחוד:

הנודר מן הפת ומן התבואה. בירושלמי מפ' לה במקום שאוכלין כל פת:

הנודר מן הפת ומן התבואה אינו אסור אלא מהן אבל הנודר מן הדגן אסור בכל דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אף הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן וכו'. כך שמעתי שהיא עיקר גירסת המשנה וכן נראה קצת שהיא גירסת ר"ע ז"ל אבל מתוך פי' הרמב"ם ז"ל משמע קצת דגריס כמו שכתוב בספרים שהרי הוא מפרש על המשנה הגרסא הנזכרת ובפ"ז דמסכת נדרים שנוי' פלוגתא זו התם בהדיא כדכתבינן. וז"ל ה"ר שלמה שיריל"ו ז"ל דברי ר' מאיר כלומר דוקא כי אמר פת או תבואה אינו אסור אלא מהן אבל הנודר מן הדגן אסור בכל המינים חוץ מפירות האילן כדתנן בפ' הנודר מן הירק דקסבר ר"מ דדגן כל דמידגן משמע כדאיתא התם. וחכמים אומרים הנודר מן הדגן אף מן הדגן הדין כן אבל כ"ע מודו דהנודר מן התבואה דאינו אסור אלא בחמשת המינין בלבד והכי איתא בפ' הנודר מן הירק ע"כ משמע דלא גריס במתני' רק כמו שכתוב בספרים וכן הובאה בירושלמי פ' הנודר מן הירק. והילך פי' ה"ר יהוסף ז"ל הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן לפי לשון התלמוד דבירושלמי נראה דחכמים סוברים להפך מדברי ר"מ דר"מ סובר דהנודר מן הדגן אסור בכל כדאיתא בנדרים פ"ז וחכמים סוברים דאינו אסור אלא בחמשת מינים ור"מ סובר דהנודר מן הפת ומן התבואה אינו אסור אלא בחמשת המינים האלו בלבד וחכמים סוברים שאסור בכל כן משמע לשון הירושלמי ובזה מיושב לשון המשנה אך בתלמוד שלנו במס' נדרים יש א"ר יוחנן הכל מודים בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא בחמשת המינים וצ"ע עכ"ל ז"ל:

משנה ג

אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות. מפ' בירוש' דאע"ג דכתיב בחלה כתרומת גרן כן תרימו אותה אפ"ה אשכחן דחלה חמירא דהא שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה אלמא אע"ג דמן ההפקר זכו דאין שום אחד יכול לומר עדיין זו שדה שלי אפ"ה

רחמנא רבי להו בחלה כדאמרי' בעלמא משונה ביאה זו מכל ביאות שנאמרו בתורה שבכולן כתיב כי תבוא או כי תבואו כי יביאך וכאן גבי חלה כתיב בבואכם להודיענו דבכניסתן לארץ מיד חייבין להפריש חלה והני כולהו כעין הפקר נינהו:

ומעשר ראשון שניטלה תרומתו. מפ' בירושלמי שניטלה ממנו תרומת מעשר אבל לא תרומה גדולה וכגון שהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה וחייב בחלה דחיוב חלה תלי בגלגול דעיסה וגרן חדש הוא דהא המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן כדתנן לקמן בפ' שני הלכך מיחייב. לשון הר"ס ז"ל מעשר ראשון וכו' כתב הר"ש ז"ל דבירושלמי מפ' שהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה וכן מעשר שני שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה ומן המעשרות בד"א שמרח ופדה אבל פדה ומירח חייב בכל וה"ה לענין הקדש ע"כ:

ומעשר שני שנפדה. בפ' חלק (סנהדרין דף קי"ב) אתיא ברייתא בפלוגתא דתניא עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים מחייבין אמר רב חסדא מחלוקת במעשר שני בירושלם דר"מ סבר מעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל בגבולין דברי הכל פטור ופי' רש"י ז"ל אבל בגבולין שאין לה היתר אכילה אלא בפדיי' ד"ה פטורה מן החלה דממון גבוה ל"א אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה בשעת חיוב חלה דהיינו בשעת גלגול עיסה ולא קרינן בי' ראשית עריסותיכם אפי' פדאה לאחר מכאן פטורה מן החלה ע"כ וסתמא דהכא דקתני ומעשר שני שנפדה משמע שנפדה קודם גלגול וחייב בחלה לכ"ע והתם קאמר תנן התם אע"פ שאינה משנה וכן איכא טובא בתלמוד בס"פ הוציאו לו וביום טוב פ' המביא דף ל"ד ובפ' כסוי הדם (חולין דף פ"ז) ובפ' החולץ כדפירשו שם תוס' ז"ל ובפ' העור והרוטב (חולין דף ק"ך) ובפ' כל היד (נדה דף י"ז) ובספ"ק דקדושין. ועיין במ"ש התוס' על ההיא דחלק בפ' שני דקדושין דף נ"ג. ואיתא להיא ברייתא בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ח) ובפ' לולב הגזול (סוכה דף ל"ה.) ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל ונראה דלפום גמרא דידן דמיירי שנתן את הקרן ולא נתן את החומש והוי פדוי דאין החומש מעכב ומש"ה חייב בחלה והוא דנפדה מעשר שני קודם שעשאו עיסה בענין דכי עשאו עיסה דהוי גרן לחלה חולין הוי ואע"ג דלא יהיב חומש פדוי הוא דבכולי' תלמודא מוקמינן האי מתני' כי ה"ג אבל לפום הירושלמי דליכא לאוקומה הכי דבירושלמי פ' המוליך קאמר ר' יוחנן דאין המעשר פדוי מ"ט דאין לו תובעין וחיישי' לפשיעה נוכל לתרץ דאיידי דנקט הקדש נקט מעשר והקדש מודה ר' יוחנן התם דפדוי הוי דליכא פשיעה. והקדש שנפדה. והוא שפדאה עד שלא עשאה עיסה והקדישו קודם מירוח דגרן דכי עביד לי' גרן פטור מן המעשרות דכתיב דגנך ולא

של הקדש וגבי חלה דגרן דילה תליא בעריסה כדכתיב עריסותיכם כיון דעשאה עיסה אחר שפדאה עריסותיכם הוי ומיחייב אבל אם פדאה אחר שגלגלה פטורה כדתנן לק' בפ' אוכלין עראי וקמ"ל אע"ג דלא יהיב חומש דפדוי מיקרי דאין החומש מעכב ע"כ ורבינו שמשון ז"ל פירש ומעשר שני והקדש שנפדו בעיסה של מעשר שני בירושלם פלוגתא דר"מ ור' יהודה בפ' כל שעה דלר"מ פטורין משום דממון גבוה הוא וכתיב עריסותיכם ולר' יהודה חייבין אבל בגבולין פטורין אפי' לר' יהודה כדאמרי' בסוף חלק ומתני' דהכא בגבולין ואפי' כר' יהודה ומפ' בירושלמי מעשר שני שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ומן המעשרות בד"א שמירח ופדה אבל פדה ומירח חייב בכל וה"ה לענין הקדש ע"כ:

ומותר העומר פטור מן המעשרות. סתם מתני' דלא כר' עקי' דמחייב לי' למותר העומר בחלה ובמעשרות במתני' דפ' ר' ישמעאל דמנחות:

ר' אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. דכתיב כתרומת גרן כן תרימו אותה וקסבר נמי ר' אליעזר דאין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואין חייבין עלי' כרת ונלע"ד דבזה יתיישב יתור לשון דקתני ר"א אומר תבואה שלא הביאה שליש וכו' אע"ג דהוה סגי בדליתני ר' אליעזר פוטר בזו אף מן החלה וכדאשכחן בפ' ששי דתרומות סימן ה' וחכמים מתירין באלו דקאי אתרתי בתרייתא דקתני התם וכדכתבינן התם. ור' אליעזר ביו"ד גרסינן לי':

משנה ד

פרגין. אדורמידיראש בלעז וכל הני מין קטנית הן ומרבינן להו למעשר בירושלמי דריש מעשרות מקרא ופטורין הן מן החלה כדתנן לעיל דגמר לחם לחם ממצה והא דלא קתני הקטנית ותו לא משום דתנן בפ' שני דמסכת שביעית דבהני ד' אזלינן בתר השרשה מה שא"כ בשאר קטניות להכי תני להו באנפי נפשייהו:

ופחות מחמשת רבעים בתבואה. דוקא פחות אבל מצומצמין חייבין ה"ר שמשון ז"ל אכן ר"ע ז"ל פירש בכאן אליבא דהלכתא דבעינן ה' רבעים ועוד ובקצת מקומות לא חשש להזכיר הועוד. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל בשם הרא"ש ז"ל לכאורה הי' נראה דחמשת רבעים יש למודדן בתבואה דכך היתה עיסת מדבר מלא העומר מן היו לוקחין ואח"כ היו טוחנין בריחים וראיתי באשכנז שגודשין קצת הקמח לשיעור החלה ותליתי הדבר בזה בשביל שנפח הקמח הוא רב מנפח התבואה וקצת משמע כך לישנא דמתני' דתנן ופחות מחמשת רבעים בתבואה אלמא דבתבואה משערינן ומיהו אינה ראי' כל כך דלפי שהזכיר תחלה מיני קטניות דחייבין במעשר ופטורין מן החלה תנא בתר הכי

גם בתבואה נמצא דבר שחייב במעשר ופטור מן החלה כגון פחות מחמשת רבעים ולקמן בפ' שני תנן חמשת רבעים [קמח] חייבים בחלה הן ושאורן וסובן ומורסנן חמשת רבעים חייבין והתם משמע דבקמח משערינן מדהזכיר קמח ועוד אי בתבואה משערינן אמאי איצטריך לאשמועי' הן וסובן ומורסנן פשיטא דסובן ומורסנן בכלל כיון דבתבואה מודדין ועוד דקתני סיפא ניטל מורסנן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין ואי משערינן בתבואה אמאי פטורין הרי יש כאן חמשת רבעים תבואה בתחלה אלא ודאי בקמח משערינן ואשמועינן ברישא דאע"ג דחמשת רבעים קמח בעינן סובן ומורסנן מצטרף בהדי' בעוד שלא ניטל מתוכו אבל בניטל מתוכו קתני בסיפא דאין מצטרף ע"כ ואני אומר כי מנהג הגודש שגודשין הנשים משום דר' יוסי פליג בפ"ק דעדויות על רבנן דאמרי חמשת רבעים ואיהו אמר חמשת רבעים פטורין חמשת רבעים ועוד חייבין וסתמא דמתני' לקמן בפ' שני נקיט כותי' וגרסי' בפרק כלל גדול ובפ' אלו עוברין והא אנן תנן חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה וכן הגרסא בהלכות וכן הגרסא בכל הספרים ורש"י ז"ל הוא שמחקו והתוס' ז"ל כתבו בפ' כלל גדול ובפ' אלו עוברין דבכל הספרים כתוב במסכת חלה ועוד וא"כ סתם מתני' כר' יוסי דעדויות ולכך נהגו לגדוש כדי שאחר נטילת החלה נשאר שיעור עיסה עדיין. וחייבין במעשר דלגבי מעשר ותרומה חטה אחת קדשה ויש בה תרומה ומעשר כדאיתא בפ' שני דקדושין. הסופגנין לריש לקיש קסבר אפי' בנעשו באור פטורין דטעמא דמתני' לדידי היינו מעשה אלפס פטורין דאור מהלך תחתיהן ור' יוחנן פליג עלי' דלאו באור מיירי דבאור סופגנין חייבין בחלה והירושלמי וגם בפ' כל שעה מפ' אליבא דר' יוחנן דהני דפטורין מיירי שאפאן בחמה או במשקה פי' דע"י משקה מודה ר"י דמעשה אלפס פטורה וכמו שנכתוב בסמוך גבי חלת המשרת. והדובשנין מפ' בירושלמי מלינדא והוא לשון יון עיסה שנילושה בדבש וחלב והאי נמי אליבא דר' יוחנן שאפאן בחמה אבל אפאן באלפס ביבש חייבין והיינו משום דחלב ודבש מחברן. והאיסקריטין מפ' בירוש' חלוטין דשוק שהיו נוהגין לעשותן למכור בשוק ואומר לי לבי שהן אותן סנבוסס שעושין כמין כיסין וממלאין אותן ירקות ובצלים ונותנין בהן דבש ויש שעושין מגבינה ונותנין עליהן דבש ומטגנין אותן בשמן בעת אפייתם והאי נמי לר' יוחנן שאפאן בחמה א"נ דמלוי עיקר ולחם טפל והני אפי' בתנור מודה דפטורין ומנא אמינא לה דאסקריטין לשון תיבות קטנות שיש בהן חלל דצפיחית בדבש מתרגמינן כאיסקריטין וצנתרות הזהב מתרגמינן איסקריטין וצפיחית כמו צפחת המים ובלשון לטינו תיבה קטנה קורין אישקריטו. ותלת המשרת מפ' בירושלמי חליטין דמוי שחולטין העיסה במים הבעלי בתים עשירים והכי איתא נמי בפ' כל שעה זה חלוט של בעלי

בתים שחולטין אותו במחבת דמחבת מתרגמינן מסריתא דכיון דע"י משקה נאפה אע"ג דאיכא אור תחתיו דכ"ע ל"פ דפטור. והמדומע תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין בעודה תבואה או בעודה קמח דאילו בתר גלגול חייבת כדתנן לקמן בפ' אוכלין עראי ודוקא לפחות ממאה אבל נפלה לתוך ק' חולין הכל חולין וחייבים בחלה ע"כ מה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ופירשו רש"י והר"ש ז"ל מדומע פטור מן החלה דתרימו תרומה כתיב ולא שכבר היא תרומה ע"כ וכתב עוד ה"ר שמשון ז"ל בפ"ג דמסכת טבול יום דהאי תנא דפטר מדומע מן החלה ר' יוסי ור"ש היא דקסברי חלה בזמן הזה דרבנן כדאמרי' בשלהי פ' יוצא דופן דאי מדאורייתא לא אתי דמוע דרבנן ומפקיע חלה דאורייתא אבל ר"מ ור' יהודה מחייבין המדומע בחלה דס"ל חלה בזמן הזה דאורייתא ולא מפקע לה דמוע דרבנן ע"כ ובירושלמי אמרי' דהעושה עיסה מן הטבל בענין שהחלה יש בה חלק תרומה והתרומה יש בה חלק חלה ר' יונה אמר כבבא קמייתא דחייבין בחלה ובמעשרות ור' יוסי אמר כבבא בתרייתא ואית לה דין מדומע דמתני' ופי' הרמב"ם ז"ל ואמרם בסוף זו המשנה פטורין מן החלה חוזר על סופגנין ודובשנין ואיסקריטין וחלת המשרת והמדומע ואמרם בתחלתה חייבין במעשרות ופטורין מן החלה נופל על אורז ודוחן ופרגין ושומשמין וקטניות ופחות מחמשת רבעים קבים בתבואה ע"כ:

משנה ה

עיסה שתחלתה וכו'. האי רישא נראה שהיא משנה יתירה אע"פ שנאמר דאתא השתא לפרושי סופגנין דמתני' דלעיל:

תחלתה סופגנין וסופה עיסה. כגון שבלילתה רכה ואח"כ אופין אותה בתנור ונחלקו בזה חכמי ישראל [ר"ל בתחלתה עיסה וסופה סופגנין] ר"ת והרמב"ן ז"ל ר"ת מפ' למתני' כמשמעה וכבר הקשו תוס' ז"ל בפ' כיצד מברכין על ר"ת מהיא דלחם העשוי לכותח דההיא עיסה הויא ואפ"ה פטור מן החלה משום דעושין אותו בחמה אלמא דבתר סוף דעתו אזלינן ורבינו שמשון והרא"ש ז"ל והרמב"ם והרמב"ן ז"ל מפרשי לה בנמלך אבל אם מתחלה נתכוון לעשותה סופגנין אלא כדי לחמצה עשאה עבה פטור גם ר"י מסימפונט ז"ל כך פירשה כדברי הרמב"ן ז"ל ונהוג עלמא כדברי הרמב"ן ז"ל עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל. ועיין באור מחלוקת זו בפי' הר"ן ז"ל בפסחים פ' כל שעה (פסחים דף ל"ז.) וכתב שם הר"ן ז"ל וכי תימא ומ"ש תחלתה סופגנין וסופה עיסה מהא דתנן הקדישתה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה י"ל דל"ד דהתם מחוסר מעשה והכא לאו מחוסר מידי אלא שימלך עלי' הלכך מעשה שבסוף מוציא מידי מחשבה ע"כ:

משנה ו

המעיסה. מצאתי בספר כתיבת יד הגרסא המעסה בלי יו"ד וכן נמי החלטה בלי יו"ד: בפי' ר"ע ז"ל המעיסה קמח על גבי מים רותחים. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו בירוש' אלא ה"פ איזהו המעיסה הנותן חמין לתוך קמח חליטה קמח לתוך חמין וכך נראה ממשמעות הלשון המעיסה ר"ל שעשאה כדרך שעושין עיסה שנותנין מים לתוך קמח וחליטה ר"ל שעשאה כדרך החליטה עכ"ל ז"ל. עוד כתב דבירוש' דמשני שני תלמידי' שנו אותה משמע שאינם חולקין אלא בדברי ב"ש בדין של חליטה אבל בדברי ב"ה אינם חולקין דהה"נ דמחייבין במעיסה ופוטרין בחליטה ע"כ ע"ש בירוש':

בפי' ר"ע ז"ל צריך להגי' ומי ששנה זו לא שנה זו כלומר חד תנא תנא מעיסה וכו'. וה"נ מפ' ומתרץ לה בירוש' דשני תלמידים שנו אותה מי ששנה בבא דהמעיסה סבר דמקולי ב"ש וחומרי ב"ה היא ותנא המעיסה וכ"ש החלטה לב"ש וכחא דהיתרא דב"ש עדיף לי' ותנא דפליג עלי' סבר דהא נמי מקולי ב"ה וחומרי ב"ש ותנא החלטה דב"ש מחייבין וכ"ש בהמעיסה והקשו התוס' ז"ל בשלמא ב"ש קשיין אהדדי אלא ב"ה נימא דסברי תתאה גבר כשמואל דקיי"ל כותי' הלכך בנחלטה כל צרכה פטרי ובלא נחלטה כל צרכה מחייבי דהקמח של מטה מקרר כח החום הלכך אכתי לא נחלטה ותירץ ר"י דקא פסיק ותני אע"ג דלית בי' אלא שיעור חלה מצומצם ולהכי קא מקשי אי אפשר שלא יתבשל ממנו מעט וחסר לי' משיעורי'. אח"כ חזרתי ודקדקתי וראיתי שלשון התוס' שם בפ' כל שעה הכי וז"ל ות"ק מ"ש החלטה תימה לר"י מאי קבעי נימא דמ"ס עילאה גבר ומ"ס תתאה גבר ותירץ ר"י דקא פסיק ותני אע"ג דלית בי' אלא שיעור חלה מצומצם ולהכי קבעי מ"ש דבין עילאה גבר ובין תתאה גבר אי אפשר שלא יתבשל מעט וחסר לי' משיעורי' ע"כ. עוד בירושלמי ובבבלי ר' ישמעאל אומר משום אביו זה וזה לפיטור ואית דאמרין זה וזה לחיוב:

חלות תודה ורקיקי נזיר. אע"ג דבתודה ובנזיר בתרוייהו איכא חלות ורקיקים נקט תנא בכל דוכתא גבי תודה שם חלות משום דאיכא גבי תודה שני מיני חלות כדכתיב חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מורבכת חלות בלולות בשמן אבל הנזירות אין בה רבוכה כדתנן בפ' התודה סימן ב'. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל קשה לי למה תלה החלות בתודה והרקיקי' בנזיר הרי בין בתודה ובין בנזיר יש חלות ויש רקיקים כדתנן במנחות פ' התודה ותו התנן שם בפ' אלו מנחות ר"מ אומר כולן באות שתים עשרה חוץ מחלות תודה והנזירות וצ"ע ע"כ:

עשאן לעצמו פטור. ואע"ג דלא קדשי אלא בשחיטת הזבח ה"מ קדושת הגוף ועוד דאפי' לא קדשי כלל פטירי כיון דגלגלן לקדשן. ה"ר שמשון ז"ל:
למכור בשוק חייב. פי' כי העושה למכור אינו מקדישם אלא בלקוחות תלוי הדבר והרי נתחייבו קודם. ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ז

נשים שנתנו וכו'. בירושלמי פריך ואפי' אם יש בשל אחת כשיעור אמאי מיחייבי העיסות האחרות דהא ודאי מתני' ה"ק דאם יש בשל אחת כשיעור מחייב לאפרושי על הכל חלה דאי מאותה עיסה שיש בה שיעור פשיטא ומש"ה פריך דיעשה כדבר שלא נגמרה מלאכתו והוא סופו לסתור צרוף זה דה"נ אמרי' בפ' הכובש אליבא דרבנן דאמרי שותין על הגת וטעמא דסופו להחזיר את המותר לדבר שלא נגמרה מלאכתו והכא נמי ניזיל בתר סוף ולא משני מידי וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ושמא לא חש דהתם לקח היין מדבר שלא נגמרה מלאכתו דגת לא טביל עד שירד לבור או ישלה בחבית לר' עקי' אבל הכא הא נתחבר לדבר שנגמרה מלאכתו דחיוב חלה הויא בחטים משתגלגל ע"כ:
אם אין בשל אחת מהן כשיעור. פי' אע"פ שיש בשל כולן יחד כשיעור פטור. ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ח

עיסת הכלבים וכו'. ומפ' בירוש' ר' חייא רבא אמר דאפילו עשאן גלוסקין שצורתן מוכחת דלאדם היא כיון דיחדן לבהמה אינה חייבת בחלה כדדייק לישנא דמתני' בזמן שהרועים וכו' ולא קתני ראוי לרועים חייבת ושאינה ראוי' פטורה וסיפא דקתני ואם אין הרועים אוכלין ממנה מפ' לה איהו בשעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה ולשון הרמב"ן ז"ל על פי זה הירושלמי שאפי' אם היא סלת נקי' אם עשאה לשם הכלבים פטורה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ועשוי' כצורת לחם הא לאו הכי חייבת ע"כ:
בפי' ר"ע ז"ל עיסת כלבים נעשית מקמח ומורסן וכו'. וכ' עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו אלא לדברי רשב"ל דלר' יוחנן פטורים אפי' בזמן שהרועים אוכלים ממנה ור"י פירשה באופן אחר וע"ש בירושלמי ע"כ:
ומערבין בה. פי' הרמב"ם ז"ל עירובי תחומין ע"כ אבל נראה דלא אתי למעוטי עירובי חצרות אלא נ"ל דס"ל דבכלל שתוף מבואות הוי ערובי חצרות אע"ג דשתופי מבואות לא בעינן להו פת:

ונעשית ביום טוב. נאפית משום חלק הרועים פי' דכיון דמזונותם עליו אמרי' דכל פתא ופתא חזיא לרועים ואע"ג דאפשר להו לכלבים בעיסה בלא אפיי' טרחינן במלאכה יתירה בזמן שהרועין אוכלין ממנה וי"ס דגרסי ונאפית ואינה נאפית ושם בפ' שני דביצה מוקי לה כגון דאית לי' נבלה דודאי אפשר לפייסן בנבלה הא לאו הכי אסור משום דכתיב לכם לכם ולא לעובדי כוכבים לכם ולא לכלבים ובירוש' מוקי לה כר' שמעון בן אלעזר דאמר בפ' שני דביצה ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא ה"ר שמשון ז"ל. ועיין בהר"ן ז"ל שם פ' שני דביצה דף רפ"ח ע"א גם עיין במה שכתב עליו בית יוסף בטור א"ח סוף סימן תקי"ב. ושם בע"ב פסק הרב אלפס ז"ל דלא כר' עקי' דאמר אך אשר יאכל לכל נפש אפי' נפש בהמה במשמע אלא כר' יוסי הגלילי דאמר דכמו דממעטינן מלכם עובדי כוכבים ה"נ ממעטינן כלבים וכל נפש בהמה אפי' שמזונותם עליך מדסתם לן תנא הכא במתני' כותי' דר' יוסי הגלילי ואינה נעשית בי"ט כדכתיב לכם וכדכתיבנא. ומצאתי כתוב שם פ' שני דביצה דף ר"ץ בספר מלחמת ה' וז"ל ועוד שאין אנו גורסי' במשנה ונאפית אלא ונעשית בי"ט ואינה נעשית בי"ט וכן בנוסחי משניות הספרדיות בכולן ובנוסחת הירושלמי שלא עבר עלי' קולמוסן של מגיהי ספרים וכל מקום ששנו חכמים בלשון הזה עיקר גלגולה ולישתה הוא הנקרא עשיי' כענין ששנינו העושה עיסתו קבין ותנן נמי גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית וכו' הא למדנו ללוש לכלבים אסור בזמן שאין הכלבים אוכלין ממנה ונוסחי דגמ' דגרסי ונאפית אורחא דלישנא נקיט והוא גופי' לישה ועריכה נמי בכלל כענין ששנינו ואין אופין גריצין שפירושו אין עושין וכן בכל מקום והכי נמי סוגיא דתלמודא בכמה דוכתי לשנויי לישנא דמתני' ולא קפדי אלא אעיקר דינא ומיהו ודאי שמעי' מינה דמתני' נמי ר' יוסי הגלילי היא ומש"ה קים להו לאביי ור' יוסף דהלכתא כותי' וכדפסק רבינו ז"ל ומינה לא תזוז ע"כ:

משנה ט

החלה והתרומה וכו'. בירושלמי קשיא לי' דמהיכא תיסק אדעתין דחלה שריא לזרים דאיצטריך למיתני והא בהדיא כתיב בה תרומה ומפ' דסד"א כיון דכתיב חלה חולין הוא ומותר לגלגל עיסתו בה והאי דקרי לה תרומה משום דטבלא אבל מכי אפרשה היא גופא שריא דומיא דמעשר ראשון דמיקרי תרומה ומפ' בפ' יש מותרות דהיינו דטביל כתרומה ומכי אפרשה שרי לזרים. וחומש כשאכלה זר בשוגג קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה והחומש קדוש כתרומה והיינו דתני תנא ואסורין לזרים דחומש וקרן תרוייהו אסורין לזרים כדאיתא בפ' האוכל שוגג ובפ' שני דבכורים תני כה"ג ובגמ' מפ' מתני'

מסייעא לר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה ומיהו לריש לקיש דלית לי' חצי שיעור אסור צריך לומר כדפרישית. וטעונין רחיצת ידים גבי חלה אגב גררא נסבי' דהויא פת ואפי' בחולין בעיא נטילה אלא אגב תרומה נסבה דבתרומה אף לאכילת פירות בעי נטילת ידים דידים שניות הן ופוסלות את התרומה. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ואין ניטלין אלא מן המוקף. גרסי' עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט מתוך פי' הרמב"ם ז"ל משמע דל"ג גבי מוקף ואין ניטלין שכ' ושיעור המאמר כן אין ניטלין מן הטהור על הטמא ואין ניטלין אלא מן המוקף וכן ג"כ פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל:

אלא מן המוקף. עיסה בנגיעה ושאר דברים בלא נגיעה אלא שיהיו במקום אחד ה"ר שמשון ז"ל ומ"מ עיין במה שכתב בפירקי' דלקמן סי' ד'. ור"א פליג עלה בסוף פירקין דלקמן דנטלת מן הטהור על הטמא:

האומר כל גרני וכו'. בחולין פ' ראשית הגז (חולין דף קל"ו) דייק הא כל גזי ראשית דבריו קיימין [הגהה וכתוב בספר הלבוש בי"ד סי' של"ג סעיף ו' וז"ל ואע"ג דקיי"ל במקום שנאמר ראשית דבעי' ראשית ששירי' ניכרים נ"ל היינו בדבר שיש בו משום קדושה שיש בו חיוב הפרשה משום הסוד שיש בו להבדיל הקודש מן החול כי לא רצה הי"ת שיהיו הכחות של קדש וחול מעורבין לפיכך אם מפריש יותר מראשית לא עשה ולא כלום שעדיין נשארו קדש וחול מעורבין אבל הכא ליכא במתנות שום קדושה אלא משום לבוש הכהן קפיד רחמנא המוסיף ה"ז משובח ותע"ב ולא אמרה התורה ראשית אלא להקל על הנותן שיוצא ידי חובתו אפי' בראשית של כל דהו דסתם ראשית כל דהו משמע כמ"ש ז"ל בתרומה אפי' חטה א' פוטרת כל הכרי נ"ל עכ"ל. עוד כתב שם סעיף י"ב וז"ל ויכול להפריש ראשית הגז אפי' מחדש שגזז בשנה זו על הישן שגזז בשנה שעברה ואע"ג דגבי תרומה אין מפרישי' מחדש על הישן דשנה בשנה כתיב ואיכא למ"ד דילפי' נתינה נתינה ראשית הגז מתרומה נ"ל אפי' למ"ד ג"ש מודה הכא דמפריש מן החדש על הישן דדוקא גבי תרומה שיש בה משום קדושה שייך לומר שאין כחות הקדושות מצטרפי' אבל הכא דאלבישת כהן קפיד רחמנא למה לא יצטרפו ומטעם זה ג"כ אם היו לו ב' מיני גיזה א' רע וא' טוב לא יתן מן הרע על הטוב כמו בתרומה דכיון דאלבישת כהן קפיד רחמנא יתן לו כל א' לפי שיעורו ואם יתן לו מן הטוב על הרע תע"ב עכ"ל ז"ל:] ותניא אידך לא אמר כלום אלא לאו ש"מ הא דקתני לא אמר כלום ר' אלעאי היא דמקיש ראשית הגז לתרומה דכתיב ראשית דגנך וכו' וראשית גז צאנך ומתני' דדייקי' מינה הא כל גזי ראשית דבריו קיימין רבנן היא דלא מקישי ראשית הגז לתרומה והקשו שם תוס' ז"ל תימה בתרומה גופה מנלן דבעינן ששירי' ניכרין אי מדכתיב ראשית בראשית הגז

נמי כתיב ראשית ומה צריך למילף מתרומה וי"ל דהא דבעינן בתרומה שירי' ניכרין משום דילפי' תרומה מחלה דחלה נקראת תרומה ובחלה כתיב מראשית דמשמע ולא כל ראשית עכ"ל ז"ל. ונראה מן הירושלמי דריש פאה דלאו סתמא היא דהא פלוגתא דתנאי היא בפ"ד דתרומות דתנן התם המרבה בתרומה וכו':

פרק ב

משנה א

פירות חו"ל. מצאתי מוגה במתני' חייבין בתלה ובמעשרות ועיין שם ברמב"ם שנראה משם דאינו גרסא בהדיא במשנה שכתב וז"ל וכן פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבים במעשרו' מדבריה' ע"כ ותמה עליו שם בכ"מ אמאי קאמר מדבריה' וטען בעדו ז"ל שתי תשובות אחת שבין חלה ובין תרומות ומעשרות הכל מדבריהם ואחרת שכולם מן התורה ע"ש. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל פירות ח"ל תבואה של ח"ל דחמשה מיני דגן הוא דמחייבי בחלה. שנכנסו לארץ ונגמרה חיובן בארץ לר' עקי' דסבר לק' בפ' אוכלין עראי דבתר קרמו פני' אזלינן והכי איתא בירושלמי נכנסו לארץ היינו שקרמו פני' בארץ מן החוט ולפנים ולרבנן דסברי דבתר גלגול אזלינן היינו דגלגל העיסה בארץ ומשמע דהך רישא בין ר' אליעזר בין ר' עקיבא מודו בה. יצאו מכאן לשם מן הארץ לח"ל למר גלגולן בח"ל ולמר קרמו פני' בח"ל. ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר בירושלמי מפ' פלוגתייהו והאי פיטור דקאמר ר' עקיבא דוקא מדאורייתא הוא אבל מדרבנן פשיטא דמחייב שתי חלות דומיא דסוריא ואמנה וכן כתב הראב"ד ז"ל עכ"ל ז"ל משמע דלא הוה גריס ובמעשרות וכן בירושלמי ליתה ונראה שטעה המגי' ואפשר שדברי הרמב"ם ז"ל אשר שם בהלכות תרומות הטעוהו לחשוב שהיא גירסא במשנה וא"כ איפה תימה הוא שלא הגי' גם ובתרומו' כאשר הוא שם ברמב"ם. ובירו' תני זו דברי ר"מ אבל ר' יהודה אומר פירות ח"ל שנכנסו לארץ ר' אליעזר פוטר ור' עקיבא מחייב מ"ט דר' אליעזר וכו':

משנה ב

בפי' ר"ע ז"ל בספינה נקובה מיירי וכו' וכתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' ספינה נקובה שנקובה מן הצד למעלה כדרך הספינות ואפילו הכי כיון שלפעמים היא מטה את עצמה מן הצד הרי היא כאילו ניקבה מלמטה עכ"ל ז"ל:

חייב במעשרות ובשביעית. מצאתי מוגה חייבים גדוליו במעשרות ובשביעית וכו' ובברייתא אשר שם פרק קמא דגיטין פי' שם רש"י ז"ל חייבת במעשרות שהנהרות שבארץ ישראל הרי הם כארץ ישראל ע"כ. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל עפר ח"ל שבא בספינה לארץ כגון שנכנסה הספינה מן החוט ולפנים וזרע בספינה וצמח ופירשו התוס' פ"ק דגיטין בספינה נקובה מיירי ודבר מוכרח הוא ובירוש' מפ' מה בין עציץ נקוב לספינה דבעציץ נקוב מודו כ"ע דחשיב כארץ והכא פליגי ומשני ספינה עולה ויורדת היא וזה במקומו עומד והיינו טעמא גופי' דמשני בפ"ק דגיטין דע"כ ל"ק ר' יהודה התם אלא בספינה דעשוי' לברוח אבל עציץ שאינו עשוי לברוח לא ופי' רש"י ז"ל העשוי' לברוח כלומר מפני שהיא מהלכת כל שעה. חייב במעשרות ובשביעית ואפי' אין הספינה גוששת דס"ל לרבנן דכיון דנכנסו ישראל לתוכה נתקדשה ומקדשת כל הנקלט בתוכה ובירוש' מפ' דאפי' למ"ד כבוש יחיד לא שמי' כבוש מודי בהא לרבנן. א"ר יהודה אימתי וכו' אע"ג דבכל דוכתא אמרי' דאימתי דר' יהודה במתני' לפרש בא ולא לחלוק הא קיימא לן דאין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בהן חוץ ובברייתא קאמר בהדיא דאע"ג דנקובה היא ר' יהודה מדמי לה לעציץ שאינו נקוב ובפ"ק דגיטין נמי מפ' לה דפליגי עכ"ל ז"ל:

עיסה שנילושה במי פירות. חוץ משבעה משקין מיירי:

חייבת בחלה. דס"ל דמחברין וחשיב לישה ואע"ג דילפינן לחם לחם מפסח ומי פירות אין מחמיצין תירץ הרשב"א ז"ל דלא למדו אלא לגבי מינין הבאין לידי חמוץ. ובפ"ג דמסכת טבול יום תנן עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום ר' אלעזר ב"ר יהודה איש ברתותא אומר משום ר' יהושע פסל את כולה ור' עקי' אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו ואמרי' בירוש' ר' חייא בשם ר' יוחנן מתני' דהכא דמחייבא בחלה אתיא אפי' לר' עקיבא דאע"ג דר' עקיבא אמר שם אין מי פירות מחברין לטומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחברין לחלה ור' חייא ור' בא בשם ריב"ל אין לך מחבר מכולן אלא שבעה משקין בלבד:

משנה ג

האשה יושבת. פ' מי שמתו (ברכות דף כ"ד) ואפשר שאותה היא ברייתא ומ"מ צ"ע שם בגמ' ועיין בכסף משנה פ"א דהלכות ברכות:

בפי' ר"ע ז"ל והעגבות אין בהן משום ערוה. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שפירש הוא מגומגם כי במסכת ברכות פ' מי שמתו אמרי' לימא מסייע לי' לרב הונא דאמר עגבות אין בהן משום ערוה ומשני תרגומה רב נחמן בר יצחק כגון שהיו פני' טוחות בקרקע

הרי שלמ"ד אין בהן משום ערוה אינן צריכין כסוי ומ"ד צריכין כסוי סבר יש בהן משום ערוה עכ"ל ז"ל:

מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבים. כגון דרחוק הגבל או המקוה יותר מד' מילין או ד' מילין [אולי גרס בירוש' שהובא גם בש"א כאן הד"א פחות מד' מילין יעשנה בטהרה ד' מילין יעשנה קבין ומ"ש וקסרין לאו ד' מילין הוא בניחותא ועפ"ז א"ש מה דמסיים בירושלמי מכיון דנהרא מפסיק כמי שיש שם ד' מילין אבל אין כן דעת הר"מ בפי' ובחבורו וצ"ע.] כדמפ' בירוש' וקסבר ת"ק דיעשנה קבין בספק ולא בטומאה ודאית דמוזהר הוא שלא לטמאות התרומה ור' עקיבא סבר דטוב שיפריש חלה בטומאה ואל יפטור עיסתו מחלה דקורא שם חלה לטמאה כמו לטהורה. אבל קבים וכו' פי' אבל כשמחלקה לקב קב הוא מפקיעה מחלה ואין כאן ברכה וגוזל לכהן חלקו ומפסידו דחזיא לאור הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכתב רבינו שמשון ז"ל מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה מפ' בירושלמי [עד ד' כו' כ"ה לפנינו בר"ש] ד' מילין יעשנה בטהרה יותר מד' מילין יעשנה בטומאה ומסיק היכא דנהרא מפסיק כמי שיש שם ד' מילין:

לזו קורא חלה בשם וכו'. דקורא שם חלה לטמאה כמו לטהורה אבל עיסה פטורה אין לשמים חלק בהם לשם ע"כ. ובירושלמי פריך תמן בפ' בתרא תנן הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבא אומר חלה והיכי אמר הכא דקבין אין בהן חלק לשם ומשני תמן בדיעבד ברם הכא לכתחלה. ואולי כי בזה יתורץ יתור לשון דבמילתי' דר' עקיבא:

משנה ד

העושה עיסתו קבים. פי' הרמב"ם ז"ל קבים הנזכרים בכאן בזאת ההלכה יש בהן שיעור חלה והוא חמשת רבעים הנזכרים בסמוך וחמשת רבעים הם יותר מקבין הנזכרים במשנת יעשנה קבין שאין כל הקבין הנזכרים במסכתא זו שוין והקבין הנזכרים במסכתא זו אינם קבין הנזכרים שיעורם במסכתות אחרות והאריך ע"ז ע"ש:

קבים. פי' קב קב בפני עצמו וקבים ביו"ד אחת גרסי' ואם יש ספרי' בשני יודי"ן מ"מ הבי"ת גרסתה בנקודת חיר"ק וכן ג"כ יו"ד שני' וכך צריך לגרוס קביים אבל מתוך מה שכתבתי מפי' הרמב"ם ז"ל מוכח דגרסי' קבין ביו"ד אחת וכן עיקר:

ר' אליעזר אומר אף הרודה וכו'. בנדה דף ח' קא מני ואזיל דוכתי דהלכתא כותי' דר' אליעזר חדא הא ואידך בפי"ג דמסכת יבמות דתנן ר' אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו מלבד ד' מקומות בסדר טהרות דהלכתא כותי' כדכתבינן בפ"ק דנדה:

בפי' ר"ע ז"ל ואע"פ שאינן נושכות והלכה כר' אליעזר. כתב ה"ר יהוסף ז"ל בירושלמי לא פירש כן וע"ש דאיתא התם ר' יונה וכו' והן שנשכו ואי אפשר לפרשו אלא אמילתי'

דר' אליעזר וע"ש עכ"ל ז"ל. עוד כתב בירוש' פירש דגם ר"א סובר דצריך נשיכה ואינו חולק אלא דר"א סובר שהרודה אחר שקרם בתנור ונותן לסל ונשכו זה בזה חייב וחכמים פוטרין בזה כיון שכבר קרם בתנור אע"פ שעדיין לא נאפה כל צרכו ע"כ. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל עד שישוכו שדבוקות זו בזו שאם בא להפרידן נתלש קצת מן העיסה זו בזו כדתניא בתוספתא דטהרות איזהו הנושך התולש ממנו משהו. הרודה הנוסח מן החנור לאחר אפייתו קרוי רודה לשון תלישת דבוק וכן רדה הדבש. ה"ג ר' אליעזר אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה והכי איתא בפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ח) ובגמ' ירושלמית דס"ל לר' אליעזר דבעינן תרתי שישוכו ויתנם לסל ע"כ. וז"ל ה"ר שמשון ז"ל ואי לא הוה גרסי' אף במלתי' דר' אליעזר ניחא דבעי ר' אליעזר תרתי צרוף סל עם נשיכה ואי גרסי' אף יש לפרש דת"ק בעי נשיכה בעודו עיסה לפי שראויין להתחבר וליעשות ככר אחד אבל עשה שתי ככרות ונתנן בסל או בתנור אפי' נשכו זו בזו לא סגי בהכי לת"ק ולר' אליעזר מהני ע"כ וכתבו תוס' ז"ל בפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ו) נראה לר"י דלר' אליעזר עם נתינה לסל בעינן נמי נגיעה בהדי הדדי משום נטילת חלה מן המוקף וכדאמר ר' אליעזר גופי' פ' כשם שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף מדלא שרי ע"י צרוף סל משמע דבעי נמי נגיעה ע"כ וכן בסמ"ג עשין סי' קמ"א וכמו שפירש ר"ע ז"ל וכן נראה שפי' ג"כ הר"ש ז"ל. כתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סי' תתל"ד סבורני שהי' בכתבך שתמהת על שהייתי מצרף כל העיסות אחר אפייתן בפסח ונוטל א' לחלה על כולן וכתבת דר' אליעזר לא אמר הסל מצרפן אלא לחומרא בפחות מכשיעור לחייבו ע"י צרוף אבל לקולא לא. דע לך ידידי שבכל צרפת נוהגין כן וגם ספר התרומות פסק כן ע"כ. וכתב הרב בעל ספר החנוך ז"ל ושמעתי מפי מורי י"א דדוקא בשנתן הפת מן התנור לכלי שיש לו בית קבול דוקא אבל הניח אותו כשהוציאו מן התנור ע"ג לוח או על הקרקע ובכל מקום שאין לו תוך אע"פ שנתנו אח"כ בסל כבר נפטר מחלה וזהו שאמרו הרודה ונותן לסל דדוקא לסל בשעת רדיי' מן התנור ואין צריך לומר שהתנור אינו עושה צרוף לחלה ע"כ:

משנה ה

המפריש חלתו קמח אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב ואע"ג דתרומה ומעשר קדשי בשבולין אע"ג דלא אתי לידי מירוח שאני התם דרבי קרא [הגהה וז"ל תוספות רי"ד שם פ"ק דקדושין המפריש חלתו קמח אינה חלה ואי קשיא מ"ש חלה דכתיב עריסותיכם וקמח עדיין לא הוטבל והא גבי מעשר נמי כתיב מעשר דגנך וקודם דאידגן לא הוטבל שהרי מותר לאכול עראי עד שימרח ואם הקדימו בשבלים אמאי חייל עלייהו

שם מעשר דרחמנא אמר דגנך והאי עדיין לא אידגן ויש לתרץ דכתיב קרא אחרינא עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואע"ג דלא אידגן איקרי תבואה וזרע ומש"ה הוי מעשר אבל גבי חלה לא כתיב כי אם עריסותיכם ע"כ:]:

וְנָזַל ביד כהן. ואם קדש בה אשה אינה מקודשת דישראל לא נתנה לו אלא ע"ד שתהא עיסתו פטורה מן החלה והרי אינה פטורה:

והעיסה עצמה. כלומר שעשה הישראל עיסה מן הקמח הנשאר:

זקן זר. פי' חכם שתולין לסמוך עליו:

אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. ירושלמי אית תנו תיקן לעצמו וקלקל לאחרים תקן לעצמו דמ"מ אכלה וקלקל לאחרים דאינון סברין שהיא פטורה והיא חייבת:

ואסורה לזרים. הרמב"ם ז"ל פי' דאחלה עצמה קאי ולא אכל הקמח כמו שפירשו הר"ש והרא"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל כך מצאתי בכל הספרים דגרסי ואסורה והפי' ר"ל אותה החלה שהפריש קמח אסורה כולה לזרים אע"פ שאינה חלה ע"כ. וכתב ה"ר אליעזר ממיץ והביאו סמ"ג והטור בשמו דדוקא באומר שיחול עלי' חלה בעודה קמח הוא דאינה חלה אבל המפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עלי' שם חלה דבריו קיימין ע"כ. וברמב"ם רפ"ח דהל' בכורים נראה שפסק דלא כר' יהושע הפך ממה שפסק בפירוש המשנה:

משנה ו

חמשת רבעים וכו'. כבר כתבנו לעי' בפ"ק סי' ד' דרש"י ז"ל הוא דגריס ככתוב בספרים חמשת רבעים קמח ודלא כר' יוסי דפ"ק דעדויות אבל ר"ת ז"ל גריס חמשת רבעים ועוד וכר' יוסי וכן כתבו ג"כ התוס' פ' כיצד משתתפין (עירובין דף פ"ג.) ומצאתי כתוב בפי' ה"ר יהונתן הכהן ז"ל שם פ' כיצד משתתפין והאי ועוד דקתני משום דבעינן להו שוחקות ע"כ והתם בגמרא מפ' דהאי ועוד אחד מעשרים בביצה לכל ביצה:

וסובן. כתב ה"ר יהוסף ז"ל בכל הספרים מצאתי דלא גרסי' מלת וסובן:

ומורסנן. מורסן גרוע מסובין כמו שהוכחתי בפ' בתרא דתרומות סימן ה':

ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן וכו'. כתב הרשב"א ז"ל מיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסנן וסובן מצטרפין אחר שניטלו מהן אבל אם יש בלא הן חמשת רבעים חייבין ובלבד שיהא ראוי כל שכיוצא בה אוכלין ואפי' הרועים:

משנה ז

שיעור החלה וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נטמאת עיסתה כך מצאתי בכל הספרים עיסתה וכו' ונ"ל לפי זה דעיסתה ר"ל העיסה שעשתה לביתה וזהו שאמר עיסתה כלומר העיסה

שעשתה לעצמה ולא שעשתה למכור עכ"ל ז"ל. ובבת העושה עיסה לעצמו וכן בבת האשה שהיא עושה למכור בשוק נראה דיתרות הן ועם מה שכתב הרמב"ם ז"ל נראה שמתיישב קצת וז"ל ועוד נתנו טעם אחר מפני מה נתנו שיעור לבעל הבית חלק מכ"ד לפי שענין הוצאת החלה הוא נתון לאשה והאשה עינה רעה וכשמטריחין אותה להוציא חלק מכ"ד ולואי שתוציא חלק ממ"ח והעושה עיסה למשתה בנו אע"פ ששיעורו רב והוא דומה לנחתום חייב להוציא חלק מכ"ד כדי שלא תשתנה חלת בעל הבית וכמו כן לא נתן הפרש בחלת נחתום שתהי' חלק ממ"ח ואפי' תהי' זו המוכרת אשה ותלוש בביתה כמו בבעל הבית ע"כ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל שמעתי טעם לכ"ד לבעל הבית משום דשמונה תיבות יש ביחזקאל וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך וט"ז תיבות יש בפ' חלה בשלח לך ראשית עריסותיכם מראשית עריסותיכם וגו' וטעם למ"ח דנחתום שבאותה פרשה יש מ"ב תיבות וששה תיבות עד ברכה ביחזקאל ע"כ. כתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שפי' ה"ר עובדי' ז"ל וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אע"פ שעיסתה מעוטה לא פלוג וכו' פי' זה אינו נראה דטעם זה לא מצינו בשום מקום אלא נראה לפרש דהא קמ"ל דאפי' אשה שאין רגילה לאפות פת למכור אלא שפעם א' עשתה למכור וכל העושה למכור נותן בעין יפה ובעבור זה לא חייבוהו להפריש אלא א' ממ"ח ע"כ:

משנה ח

מעיסה שלא הורמה חלתה. כדי להפריש מן החייב על החייב הר"ש ז"ל ובגמרת סוטה פ' כשם אמר רב דר' אליעזר דהכא ור"מ ומחלוקתו דטעון ביאת מים דבפי"א דמסכת פרה ור' יהושע דאוכל אוכל ראשון ור' אלעזר דשלשתן שוין דתרוייהו בפ' שני דמס' טהרות ור' יוסי דברייתא דמייתי התם כולהו ס"ל דאין שני עושה שלישי בחולין והתם פריך אמתני' דקתני ונותן פחות מכביצה דהא תניא אליבא דר' אליעזר ונותן כביצה באמצע ומסיק התם דבהא פליגי דרבנן דמתני' סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל אפי' משום תקנת תרומה ור' אליעזר סבר דמותר לגרום טומאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי מלגרום טומאה ממעטינן ותנא דברייתא סבר כיון דמותר לגרום ל"ש שיעורא רבא ול"ש שיעורא זוטא א"נ תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת השם ותנא ברא לא חייש ועוד פי' רש"י ז"ל התם דר' אליעזר קאי אמתני' דלעיל דקתני נטמאת מזידה אחד מכ"ד כדי שלא יהא חוטא נשכר וקאמר השתא ר' אליעזר היכא דנטמאת מזידה תלוש אחת בטהרה ותטול מן הטהורה על הטמאה משום דמצוה לתרום מן המוקף כיצד תעשה שיהא מן המוקף

נוטלת כדי חלת הטמאה מעיסת הטהורה עד שלא הורמה חלתה ע"כ. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סימן תתל"ד קשיא לך אמאי אין הכלי מצרפן לא קשיא כלל כי הירוש' מקשה ומתרץ משום דאחת טמאה וא' טהורה וכל דבר שהוא מקפיד על תערובתו אין הכלי מצרפן ע"כ. ועיין במה שכתבתי לעיל סי' ד'. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל עיסה טהורה ועיסה טמאה וכו' פי' בין מי שיש לו עיסה טהורה ובין מי שיש לו עיסה טמאה מותר לו ליטול כדי חלה מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה ולהקיף אותה כדי חלה לעיסה אחרת שרוצה להפריש עלי' וליטול אותה כדי חלה וחלה על העיסה האחרת שהיא טמאה או על העיסה הטהורה שאינה יפה כזו שרוצה לעשות חלה אבל לא יקיף את כל העיסה האחרת לזו שהיא טמאה כדי שלא יבא לידי מכשול שמא יגעו זה בזה ולפי זה צריך לפ' דהאי ונותן פחות מכביצה באמצע לא קאי אלא על עיסה כנ"ל וצ"ע ואפשר לפרש באופן אחר דה"ק מי שיש לו עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מאותה העיסה הטהורה כל זמן שלא הורמה חלתה ונותן פחו' מכביצ' בין אותו שהוא כדי חלה ובין העיסה אך לפי זה הוי קשה לשון מעיסה שלא הורמה חלתה עכ"ל ז"ל:

פרק ג

משנה א

עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והכוסמין כחטים ושבלת שועל ושיפון כשעורים כך כתב שם הרמב"ם ז"ל ודלא כירוש' שכתוב שם דכל שאר הדברים את מהלך בהן אחר הטמטום וכבר נתן טעם לדברי הרמב"ם ז"ל בבית יוסף שהוא סובר שהתלמוד שלנו חולק על הירוש' ע"ש וכתב הרשב"א ז"ל ואם עשה עיסה מן החטים ומשאר מינים נראה שהולכין אחר הטמטום להחמיר ומיהו עכשיו שאין חלה דאורייתא מסתברא שהולכין בי' להקל ככל ספיקי דרבנן ואוכלין עראי עד שתתגלגל עכ"ל ז"ל בקיצור:

גלגלה בחטים וכו'. פי' ה"ר יהוסף ז"ל בערוך פי' דגלגול הוי גמר לישתה ונ"ל דגם הטמטום הוי כן אך נראה דעיסה של חטים יכולין לגלגלה כשלש אותה כי אינם נדבקין בידי האדם אבל עיסת השעורים אי אפשר לגלגלה אלא גמר לישתה הוי כשנסתמו נקביה דהיינו הטמטום שרגילין לטמטם בעיסת השעורים עכ"ל ז"ל:

האוכל ממנה חייב מיתה. דהגלגול לחלה כמו המירוח לתרומת גרן. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ה"ג כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח וכן הגרסא בספרים ישנים והכי משמע בירושלמי דכשאינו נילוש כיון דאין בו שיעור במקום שנפל בו המים ועשוי פירורין פירורין דמי לקמח ודמי לעיסה

דמי לעיסה דראוי להפריש ממנה חלה ודמי לקמח דמצטרף שאר הקמח ויכול להגביה מן הנילוש על שאינו נילוש אבל אי בנילוש איכא שיעור אינו יכול להגביה חלתה על שאין נילוש דחשיב באפי נפשיה ולא מצטרף וראי' דאית לן למיגרס הכי דבירושלמי פליגי בה אמוראי דאיכא מ"ד ר' עקיבא היא דתנן לקמן בפ' בתרא הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבא אומר חלה והכא נמי כשנתן מים בקמח כיון שלא גלגל ולא טמטם פשיטא דאין כאן אלא מעט קמח נילוש כדקתני ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח והיכי הוי חיוב חלה והא אין בנילוש כשיעור אלא ר"ע היא ור' יוחנן מוקי לה ככולי עלמא דכתיב ראשית עריסותיכם כלומר בראש עריסותיכם דהיינו משתטיל לה המים וכתבו הראב"ד והרשב"א ז"ל לא שיהא עיקר הרמתה משתתן המים דא"כ יהא אסור באכילת עראי מן העיסה משתטיל לה המים ותנן אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים וכו' גלגלה בחטים וכו' האוכל ממנה חייב מיתה אלא נראה דמדאורייתא משנתנה מים ראוי' לחלה שאם לא כן מה בינה לקמח כאן וכאן אינה עיסה ומ"מ הוקבעה לחלה ובאכילת קבע אסור אבל לאכול עראי שרי ולא אסיר באכילת עראי עד שעת גלגול או טמטום האי כדיני' והאי כדיני' שהיא ערס גמורה וכענין שאמרו בגרן שאינו קובע לתרומה ולמעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח ע"כ עכ"ל ז"ל. ועיין בפי' ה"ר שמשון ז"ל שכתב ונ"ל דטעות סופר הוא בירושלמי דאדרבה מתני' רבנן ולא ר"ע ע"כ ע"ש. ובירושלמי פליג ר' יהודה בן בתירא אמתני' וס"ל דאפי' אחר גלגול מותר לאכול ממנה עראי עד שתעשה מקרצות מקרצות והתם מפ' טעמי':

כיון שהיא נותנת וכו'. עיין בהר"ן ז"ל פ' האומר דקדושין דף תרמ"ט:

ובלבד שלא יהא שם. גרסי' ועיקר דלמאן דגרס ובלבד שיהא שם קשה דהא תנינא לה חדא זימנא בפירקין דלעיל ה' רבעים קמח חייבין בחלה:

משנה ב

נדמעה עיסתה. באשת כהן מיירי דמדומע ותרומה מותרין לו. ותרומה פטורה מן החלה כדאיתא בספרי:

עד שלא גלגלה. ס"א גלגלתה וכן בכולה מתני' בר מדגזבר:

שהמדומע פטור. דקסבר חלה בזמן הזה דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן:

ומשגלגלה חייבת. דכיון דנתחייבה תו לא פקע ועוד דלא לידמעה לכתחלה לאפקועה:

משגלגלה תעשה בטהרה. דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ותרומ' תלוי' צריכ' שימור מטומאה ור' אליעזר הוא דסבר הכי בפ"ח דמסכת תרומות ובספ"ק דמסכת פסחים אבל ר' יהושע פליג עלי'. ופי' הרמב"ם ז"ל משגלגלה תעשה עניינו שתגמר כמות שהיא ולא

יקפיד בספק טומאה שנולד ע"כ. ורישא דקתני עד שלא גלגלה בטומאת חולין דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין לחלה נינהו וסיפא דקתני ומשגלגלה בטומאת חלה ועיין בפי' הר"ש ז"ל. וז"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל נולד לה ספק טומאה נולד לה ספק הנוהג אף בחולין כגון ההיא דשבילין אם קודם גלגול נולד יוכל לגרום לה טומאה ודאית ואין לאסור משום מטמא התרומה דקודם גלגול אכתי לא פתיכא בה חלה כמו המפריש חלתו קמח דלא עשה ולא כלום והפסד כהן נמי ליכא כיון דנולד לה ספק טומאה כבר כן כתבו התוס' ז"ל בפ"ק דמסכת נדה ואינו כן דמשנתנה מים פתכא בה חיוב חלה כדלעיל אלא כדמפ' טעמא בירוש' דכאן הואיל ואי אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו אתה רשאי לטמאתה פי' דלא חשיב חלה דידה כ"כ ושרי לטמאה טומאה ודאית כשאירעה ספק טומאה קודם גלגול דספק טומאה שאירע בה ספק הנוהג אף בחולין הוי ובודאי דלא מצי אכיל לה כהן שהרי נולד בה ספק טומאה אבל אם לא נולד בה ספק טומאה עד אחר גלגול תעשה בטהרה אתי כי ההיא דתנן פ' ר' ישמעאל בע"ז דאין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה משום דמסייע ידי עוברי עבירה אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן וטעמא דראוי לתרומה הוי דמצינו דחל שם תרומה קודם גמר מלאכה כדאשכחן מעשר שהקדימו בשבלין דאסיר באכילת קבע הכא נמי אכילת קבע אסורה וכן דעת רש"י ז"ל בפ"ק דנדה במקצת נוסחאות ורבינו שמשון ז"ל לא כתב כן עכ"ל ז"ל. ובירוש' איכא מאן דבעי לאוקומי למתני' דקתני דכי נולד לה ספק טומאה עד שלא גילגלה תיעשה בטומאה והיינו דיעשנה כולה ביחד ואף בדאיכא שיעור חלה תעשה בטומאה ואינו מוזהר מלעשותה בכלים טמאים ולא תני יעשנה קבים אלמא דחייש להפקעה דחלה ר' עקיבא היא דאמר בפירקין דלעיל יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים ואיכא מ"ד דדברי הכל היא ואפי' כת"ק דאמר לעיל יעשנה קבין מיתוקמא ותיעשה בטומאה דקתני ספק טומאה קאמר כי היכי דתנן התם יעשנה קבין דהיינו על כרחך בספק טומאה וה"נ הך דהכא ודחי לי' מכח ברייתא דלעולם ר' עקיבא היא אלא טעמא דאינו מוזהר בשמירתה דכתיב ונתתם ממנו את תרומת ד' לאהרן הכהן עשה שינתן לאהרן הכהן בכהונתו וכאן הואיל ואין את יכול ליתנו לכהן בכהונתו דהא איטמיא מקמי גלגול רשאי את לטמאתו. ובתוספתא תני עלה דמתני' דקתני משגלגלה תעשה בטהרה וחלתה תלוי' לא אוכלין ולא שורפין באיזה ספק אמרו בספק חלה וה"פ אם לאחר גלגול נולד לה ספק טומאה דלא אהני בחולין אלא בחלה תעשה בטהרה בכלים טהורים ואל יטמאנה ביד ואע"ג דחלתה תלוי' משום ספק הנולד לה דקסבר האי תנא דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ומפרש בפ"ק דנדה מאי ספק חלה אביי ורבא דאמרי

תרוייהו שלא תאמר בהוכיחות שנינו כמו שני שבילין דהתם חולין גרידי נמי מיטמו אלא בנשען דתנן זב וטהור שהיו פורקין מן החמור או טוענין בזמן שמשאן כבד טמא דקיימא לן גבי זב בין נושא בין נישא טמא משאן קל טהור וכולן טהורין לבני הכנסת וטמאין לתרומה ע"כ והוכיחות היינו ההיא דתניא בתוספתא דטהרות שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות אלו ואלו מוכיחין כלומר מוכיחין לטומאה דאחד מהם נטמא והא טומאה אפילו לחולין גרידי נמי מהני ואשמועי' ברייתא דתני ספק שאמרו ספק חלה דאפי' בנשען שהוא ספק אם נשען טהור על הזב במשא קל דתנן דטהורין לבני הכנסת דהיינו אוכלי חוליהן בטהרה וטמאין לתרומה מדרבנן ואם האדם הספק הזה נגע בעיסה דמתני' דהיינו אחר גלגול חלתה תלוי' דקסבר דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו דמהני בהו ספק נשען בחלה גמורה לתלות ונ"ל לפרש דה"ק דסיפא אפי' בנשען אין אוכלין ושבילין נמי כיון דגלגל אין שורפין ולא תיעשה בטומאה. הר"ש שירילי"ו ז"ל. ועיין במה שכתבתי בפ' בתרא דטבול יום סימן ב':

משנה ג

הקדישה עיסתה. וכן שיעור הלשון הקדישה עיסתה ופדאתה עד שלא גלגלתה חייבת ומשגלגלה הקדישתה ופדאתה חייבת וה"פ עד שלא גלגלה ופדאתה חייבת דאע"ג דכי אקדשה קמי חיוב חלה הויא הא כי פדאתה נמי עד שלא גלגלה הוי הלכך חייבת דהא נגמרה ברשות הדיוט וכל שכן אם הקדישתה אחר שגלגלה דחייבת דאפי' עירב בה תרומה חייבת כדלעיל וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה דעריסותיכם כתיב ולא עיסת עובד כוכבים ולא עיסת הקדש ותרי עריסותיכם כתיבי כדאיתא התם במנחות ולשון הרמב"ם ז"ל ההקדש אינו חייב בחלה למאמר הש"י תרימו תרומה ואמרו בספרי את שמורם ממנו קדש והנשאר חול ולא שזה וזה קדש ע"כ. ועיין במה שכתבתי לעיל פ"ק סי' ה':

משנה ד

כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין וכו'. כצ"ל. וכתב הר"מ דילונזאנו ז"ל נ"א ופדיין והראוי ופדם ע"כ. גם ה"ר יהוסף ז"ל הגי' ופדיין בשני יודי"ן. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' לעונת המעשרות לעונה שאסור לאכול מהן עראי בלא הפרשת מעשרות דהיינו מירוחן כדתנן במס' פאה המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר ע"כ. ובירוש' מקשה אמאי תני תנא להך מתני' תרי זימני הכא ובפ"ד דפאה ומשני לה כמו שנכתב כבר בארך שם

בפאה. וכתב הרש"ש ז"ל ונ"ל דמתני' דהכא פרשינן גבי מירוח דומיא דחלת עיסה דבתר גלגול הוא דמחייבא ע"כ:

משנה ה

עובד כוכבים שנתן לישראל וכו'. ובירו' פרי' מ"ש מעיסת ארנונא דתניא בתוספתא דחייבת בחלה ועיסת ארנונא היינו מס שמטיל המלך על העם לתת לחם לשלטון העובר ממקום למקום שנותנין לו כל עיר שעובר בה ארוחה ומשני תמן ברשות ישראל היא נתונה כלומר דידי' הוא שמא ימלך השלטון שלא ליטלה ויקבל פיוס מישראל ויפטרנו ברם הכא במתני' בדעתו של העובד כוכבים היא תלוי' ולא חיישי' שמא ימלך העובד כוכבים שלא ליטול את שלו:

העושה עיסה עם העובד כוכבים. בשותפות. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סימן ש"מ דכיון דעיסה זו של שותפות עם העובד כוכבים היא דרכו של העובד כוכבים דאתי ויתיב אדידי' וקלא אית לה אבל עיסת ארנונא לא מוכחא מילתא ולית לה קלא דהי ניהי ואיכא חשדא ע"כ ועיין עוד שם סי' תס"א וסימן תקכ"ו:

אם אין בשל ישראל כשיעור חלה. מלת חלה מחקה ה"ר יהוסף ז"ל. ומפ' טעמא בפ' ראשית הגז דכתיב עריסותיכם ולא של שותפות עובד כוכבים ובירושל' פריך ואפי' יש בשל ישראל כשיעור היאך יטול ממנה חלה והלא אפשר שרוצה העובד כוכבים חלקו באמצע וקב העובד כוכבים באמצע מפסיק ומשני כיון שמעורב הכל בגידין מעורבין זה בזה אינו כקב העובד כוכבים באמצע:

משנה ו

גר שנתגייר וכו'. בפ' ר' ישמעאל מסיק רבא דמתני' דפטר גלגול העובד כוכבים ר' יוסי ור"ש היא דפטרי נמי התם בברייתא מתרומה מירוח העובד כוכבים אבל לר' יהודה ור"מ דס"ל התם דמירוח העובד כוכבים אינו פוטר אף גלגול העובד כוכבים אינו פוטר:

נעשית. היינו נתגלגלה בחטים וטמטמה בשעורים ואפשר דשינה התנא לשונו הכא משום דר' עקיבא קאמר הכא הכל הולך אחר הקרימה נקט לשון נעשית כלומר דמאי דאמרי' עד השתא גלגול היא גמר עשייתה לחיוב חלה ודלא כר' עקיבא. ומאי דקשה אמתני' מההיא דגר שנתגייר והיתה לו פרה דבפ' הזרוע כבר כתבתיו שם בס"ד. ועי' בתשובות הרשב"א ז"ל סי' תס"א:

ר' עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור. פי' דגלגול העובד כוכבים אינו פוטר אבל קרימת העובד כוכבים פוטר ירושלמי חברייא בשם ר' אלעזר מודה ר' עקיבא לחכמים בעיסת הדיוט שגלגולה טובלה דכי א"ר עקיבא דקרימה חשיבא לחומרא הוא

דקאמר ולא לקולא ר' הילא בשם ר' אלעזר מודי ר' עקיבא לחכמים בעיסת הקדש שגלגולה פוטרה וכהנא פליג עלייהו וס"ל דמירוח גופי' אינו פוטר במקום הקדש וכולהו מתני' דתני גבי תרומה ומעשר דמירוח הקדש פוטר דלא כר' עקיבא נינהו וגמר תרומה מחלה בג"ש דראשית ראשית וכי היכי דגבי חלה בתר קרימה אזלינן ה"נ גבי תרומה ומעשר אפי' מירח ההקדש אם פדאו קודם שיקרום בתנור חייב בתרומה אבל הנך רבנן דלעיל ס"ל אליבא דר' עקיבא דגבי מירוח מודה דפוטר ברשות העובד כוכבים וטעמא דחלה דאזיל בה בתר קרימה דיליף מבבואכם וכשישראל נכנסו ומצאו עיסה מגולגלת ואפאוה חייבין ואליבא דכהנא אתיא מלת הכל דקאמר ר' עקיבא דייקא:

בפי' ר"ע ז"ל הלכך אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דקאי נמי אמתני' דלעיל נתנה לו מתנה ועל כל המשניות דלעיל כגון מתני' דהקדישה עיסתה ומתני' דנדמעה ומתני' דאוכלין עראי וצ"ע דאמרי' בירושלמי מודה ר' עקיבא לחכמים בעיסת הדיוט שגלגולה טובלה ואמרו עוד שם מודה ר' עקיבא בעיסת הקדש שגלגולה פוטרה ע"כ:

משנה ז

העושה עיסה מן החטים ומן האורז. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דמיירי שיש כאן בחטים כשעור ועל כן אם יש בה טעם דגן הרי נאסרה העיסה כולה מן החטים שיש בה חיוב חלה. אבל כשלא יש בה שיעור בקמח של חטים ודאי פטורה דאין האורז הפטור מצטרף עם החטים שאין בם שיעור אע"פ שנבללו דדוקא החמשת מינים מצטרפין ע"י הבלילה והא דתנן לקמן הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לתוך עיסת אורז וכו' והרי השאור אין בה שיעור ואפ"ה מחייב את האורז לאו קושיא דהשאור כבר הי' חייב בחלה שבא מעיסה החייבת ועל כן אוסר בנותן טעם אבל הקמח לא הי' חייב מעולם אם אין בו שיעור עכ"ל ז"ל:

ואם אין בה טעם דגן וכו'. צ"ע אמאי אצטריך למתני האי סיפא ושמא דאי לאו דתנא האי סיפא ה"א דאזלינן לחומרא דחייבת בחלה ואין אדם יוצא בה י"ח בפסח. ופי' הר"ש שיריליו"ו ז"ל העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש טעם דגן וכו' אע"ג דאורז אינו חייב בחלה דתנן בפ"ק דהקטנית פטורה מן החלה אם עשה עיסה מן האורז ועירב בתוכה קמח חטים אם יש בה טעם דגן בירושלמי פליגי בה אמוראי איכא מ"ד דוקא ברובא דגן נמי ואיכא מ"ד אע"פ שאורז רב על החטים ואין בחטים חמשת רבעים קמח כל שיש בכל העיסה חמשת רבעים חייבת בחלה כיון דטעמא דגן וכן משמע בפ' התערובות ודייק מהכא דנ"ט ברוב הוי דאורייתא וטעמא כדאמרינן בפ"ק דמכלתין

בירושלמי דקים להו לרבנן דהחטים גוררין האורז עמם לעשות הכל לחם לחייבו בחלה והכל חוזר לחטים מה שא"כ בשאר כל המינין דאין גוררין את האורז וחטים גופייהו נמי אין גוררין מין אחר אלא אורז לחוד כדאיתא התם. ויוצא בה י"ח בפסח דמצה איקרי דכיון דנגרר מחמיץ הוא וכל העולה לחמץ עולה למצה ע"כ. ובירושלמי גרסי' הכי כפי דברי הרב רבינו שמשון ז"ל והרשב"א ז"ל מתני' דלא כרשב"ג דאיהו ס"ל לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהא בה דגן כשיעור ופסקו בירושלמי הלכה כרשב"ג וכן פסק הראב"ד והרשב"א ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל נראה שהי' גורס בירושלמי כמו שהוא בספרים שלנו מתני' כדרבן שמעון ב"ג וה"פ מתני' דקתני דאע"פ שהאורז נגרר אחר החטים אינה חייבת בחלה עד שיהא בה טעם דגן כדרשב"ג דהיינו כשיעור דקאמר רשב"ג כלומר שיהא בה דגן כשיעור שיתן בה טעם דגן כך כתב ב"י בי"ד סימן שכ"ד והביא הוכחה לפירוש זה מן התוספתא ע"ש וכן כתב ג"כ בכסף משנה פרק ששי דהלכות בכורים: בסוף פי' ר"ע ז"ל ואע"ג דאין בדגן כשיעור חלה. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דהא לעיל תנן שאין מצטרפין אלא החמשה מינים ע"כ:

משנה ח

הנוטל שאור מעיסה וכו'. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל מעיסה שלא הורמה חלתה והי' בה חמשה רובעים שיעור דמיחייב בחלה והפריש ממנה כשיעור מועט דהיינו רובע לשאור קודם שהפריש החלה בענין שהשאור הוא טבל ונתן לתוך עיסה שהורמה ואפי' שהעיסה שהורמה חלתה כ"כ גדולה שהשאור של טבל כנגדה הוי אחד למאתים ועוד. אם יש לו פרנסה ממקום אחר. מפ' בירושלמי מביא ד' רובעין ומשיך כלומר אם לא נאכלה אותה שהפריש ממנה השאור שנשארו בה ד' רובעין מביאה ומחברה בזו עד שתהא נושכת ואפי' אם נאכלה מפ' בירושלמי דמביא עיסה של ד' רובעין שלא נטבלו מעולם ומביאה אצל זו כדי שיהא מוקף אע"ג שאין בה שיעור אלא ד' רובעין וצריכין אנו לצרף הרובע של טבל שבכאן כדי שיהי' בה שיעור עיסה כיון דמשיך חשבינן כאילו הרובע סמוך לה ומפריש מזו שמביא כדי חלה דוקא להני ה' רובעים וטעמא משום דנשוך דבר תורה כדאיתא בירוש' ולפי חשבון היינו דמפריש אחד מכ"ד כשיעור עיסה ראשונה וא"ת איך מצטרף והרי עיסה שהורמה חלתה מפסיק הא ליתא דתנן לקמן בפ' בתרא דבר שהורמה חלתו באמצע מצטרף ואם נפשך לומר והלא השאור הזה בטל במיעוטו והיאך מצטרף והלא מפריש מן החיוב על הפיטור ולדידן דאין כאן שיעור אלא עם השאור המעורב מפיטור על הפטור הוא ואין כאן חיוב תריץ דהיינו חומרא דטבל כדתני סיפא דמין במינו בכל שהוא הילכך באיסורו עומד בכל מקום שהוא. ואם לאו מוציא חלה אחת

על הכל. דאפי' החולין המתוקנים חשבינן להו נמי טבל וטעמא מפ' בפ' בתרא דע"ז דטבל איסורו כהיתרו מה היתרו במה שהוא כדשמואל דחטה אחת פוטרת את כל הכרי אף איסורו במשהו נ"ל דלא לימרו כיון דקיל דמן התורה ביבש חד בתרי בטיל דמקדשו ממנו אסמכתא בעלמא כדי שיחושו ולא יקלו על גזרת המלך ולומר מה לנו ולהפרישו בטל הוא הלכך כשנתערב אפי' עם אלף לא בטיל וצריך להפריש כאילו כולו טבל וכי תימא הך טעמא שייכא לתרומה אבל לתרומת מעשר דיש שיעור לתרומה מאי איכא למימר תריץ דלהכי אצטריך טעמא דגרסי' בירושלמי בס"פ שלש ארצות דהוי דבר שיש לו מתירין כגון שיבקש פרנסה ממקום אחר ובעלי התוס' ז"ל כתבו דתרוייהו צריכי וז"ל וי"ל דצריכי תרוייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין ה"א דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולין להפריש אבל אי ליתנהו בעיר אע"ג דיכול לילך למקום שהבעלים שם כיון שיש לו טורח והוצאה חשיב כאין לו מתירין ומש"ה איצטריך טעמא דהכא משום דכהיתרו כך איסורו ואי ליכא אלא חד טעמא דהכא ה"א דלא הוי במשהו אלא היכא דכהיתרו במשהו אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהיתרו לא הוי במשהו ה"א דאיסורו נמי לא הוי במשהו מש"ה אצטריך טעמא דיש לו מתירין והא דנקט שאור לא תימא משום דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל דהה"נ אם לקח קצת מהעיסה שלא נתקנה ולא נתחמצה עדיין ועירב עם עיסה מתוקנת ומחומצת דמפריש על הכל ומש"ה תני כיוצא בו והתם לאו משום דלטעמא עביד אזלינן ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל ולש עיסה ומערב עם העיסה וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה כי אם הי' מערב מה הי' מועיל בזו העיסה יותר מהשיעור עצמו כיון שנתערבו זה כמו זה ונ"ל דר"ל שֶׁמַּשִׁיכָה בזו העיסה דכיון שאינו מקפיד בתערובתן מפרישין מזו על זו ודו"ק עכ"ל ז"ל:

משנה ט

זיתי מיסוק. כך מצאתי במשניות כתיבת יד והוא על משקל זיתי ניקוף ואי גרסי' מסיק צריך לגרוס בניקוד קמ"ץ המ"ם ובלתי דגש על משקל בציר או גרסי' זיתי מסק בלתי יו"ד כך נלע"ד אבל מסיק בפתחות המ"ם ודגש הוא תואר לחובט הזיתים. ובירו' בפירקין ובפ' בתרא דמעשרות איכא מאן דמוקי לה בשמן זיתי מיסוק שנתערב עם שמן זיתי ניקוף. וכתב הר"ס ז"ל עיין בירוש' ותמצא שמוכיח שאין הענבים חייבין בתרומות ומעשרות מדאורייתא שאינו חייב מן התורה אלא דגן תירוש ויצהר וזה כדעת הרמב"ן ז"ל בפ' ראה פ' עשר תעשר ושלא כדעת הרמב"ם ז"ל ע"כ. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל זיתי מיסוק הוו טבל כמו ענבי בציר דלשון מוסק בזיתים כלשון בוצר בענבים וזיתי ניקוף

אין בהן טבל כענבי עוללות מלשון כנוקף זית כעוללות בציר ונראה דהוו זיתים של פאה דהוו לעניים ואין לפרש דיש מין מן הזיתים מיוחדים לעניים כמו גבי ענבים עוללות דהא תניא בפ' הזרוע ד' מתנות לעניים בכרם ושתים באילן ואם איתא שלשה באילן נמי איכא אלא כדאמרן וכשנתערבו זיתים דפטורין מן המעשר עם זיתי מיסוק דחייבין וכן ענבים עם ענבים אם יש לו פרנסה ממקום אחר מפריש לפי חשבון כדפי' רש"י ז"ל גבי חלה ואם לאו רואין כאילו הכל חייב בתרומה ומעשר ומפריש מהן לפי כולן גם מן החולין מתוקנים ואפי' הן אלף וזה פי' התוספתא דפ' בתרא דדמאי שנתקשה בה רש"י ז"ל בריש פרק ראשית הגז (חולין דף קל"ה) דתניא הטבל שנתערב בחולין וכו' נוטל מן החולין כדי תרומה ותרומת מעשר שבטבל וכן מעשר טבל וכו' נוטל מן החולין כדי תרומת מעשר שבמעשר טבל פי' גם מן החולין המתוקנין נוטל תרומה ותרומת מעשר כדאמרן והתקון שכ' שם הרב ז"ל הכא לא שייך דהא אפי' דלפי חולין נוטל מהן כדי תרומה ותרומת מעשר. ושאר מעשר ומעשר שני לפי חשבון המעשר ראשון שנותן ללוי וכן השני שצריך להפריש אם שנת מעשר שני היא אין מוציא אלא לפי חשבון ולא חמירי כטבל דתרומה ואע"ג דכל המעשרות נמי טבלי ה"מ טבל גופי' מקמי דנפרשי' אבל גבי תערובות לא אחמור אלא כשיעור החלקים דחמירי שאסורין לזרים אחר שהופרשו ועוד דרכו בה דין דמאי והמע"ה ומע"ר יש בו תרומה ומעשר שני קדוש ואין צריך לחללו אלא לפי חשבון ע"כ. ופי' רבינו שמשון ז"ל אם יש לו פרנסה וכו' דתחלה דורך הענבים וכותש הזיתים ועושה מן הענבים יין ומן הזיתים שמן דאמר שמואל בפ"ק דר"ה דלכל אין בילה חוץ מיין ושמן ודוחק להעמידה כמ"ד יש בילה ע"כ. עוד פירש מכח קושיית בקיאות דהיכי משכחת פרנסה ממקום אחר והא בהקומץ רבא דף ל"א גבי ר"ש שזורי שנתערב לו טבל בחולין מסיק התם וכו' אלא תירץ דמתני' מיירי כשהטבל הוי רובא ועוד תירץ ז"ל שנויי אחריני ע"ש:

מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל. מה שפי' ר"ע ז"ל הוא פיר' רבינו שמשון ז"ל וכתב ונותן הכל לכהן או מוכר לו היתר לפי חשבון ועוד כתב דיש עוד לפרש דבלא קריאת שם מוציא תחלה כדי תרומה ותרומת מעשר על הכל אבל שאר המעשרות אין צריך להוציא כלל אלא שקורא שם לצפונו או לדרומו ותדע מדקתני מתני' מוציא באותו ענין דתנן בדמאי פ"ה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת ושם פירשנוה אלא דשם קורא שם לכל וכאן קורא שם לפי חשבון ע"כ:

משנה י

הנוטל שאור וכו'. ונותן לתוך עיסת אורז. ה"ר יהוסף ז"ל הגי' ונותן לתוך האורז אם יש בה וכו' וכתב שכן מצא. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל הנוטל שאור מעיסת חטים שלא נתקנה והויא טבל ונותן לתוך עיסת אורז דאין חייב בחלה ודמי לחולין מתוקנין דרישא. אם יש בה טעם דגן רבותא קמ"ל דאע"ג דאורז גריר בתר לחם והוי שאור דלטעמא עבידא אפ"ה בעינן טעם דגן דהיינו כזית בכדי אכילת פרס ואז מוציא חלה אחת על הכל כלומר אף על האורז או אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ומה שלא פירש כאן לפי שסמך על מה ששנה למעלה וכן כתב הרשב"א ז"ל. ואם לאו פטורה דשלא במינו הוי ונראה בעיני דצריך להרים משום גזל השבט. א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא לעיל בבא קמייתא ותירץ במינו ומתני' דלעיל מינו הוא דהוי והכא שלא במינו הוא הלכך בנותן טעם עכ"ל ז"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל והאי טעמא לא שייך אלא מין במינו ע"כ. אמר המלקט דהא אין תורמין ממין על שאינו מינו וכתב רבינו שמשון ז"ל דהא דמייתי בשלהי ע"ז תניא נמי הכי היינו מתני' דהכא ע"כ:

פרק ד

משנה א

ובזמן שהם של אשה אחת. סתם אשה אחת אינה מקפדת ובירושלמי אמר ר' יוחנן אשה אחת שמקפדת כגון נקי וקיבר עשו אותה כשתי נשים ושתי נשים שאין מקפידות עשו אותן כאשה אחת:

שלא במינו פטור. בנשוך אבל בבלול כל חמשה מינים מצטרפין זה עם זה כדתנן לעיל רפ"ק:

משנה ב

השעורים מצטרפות עם הכל. בריש כלאים הקשה רבינו שמשון ז"ל וז"ל וא"ת כיון דהנך מינים כלאים זה בזה היאך מצטרפים הא תנן בס"פ שני דתרומות כל שהוא כלאים בחברו לא יתרום מזה על זה ותירץ דגבי חלה הטעם תלוי לפי שעיסותיהן דומות זו לזו ועוד תירץ דכשיש בכל אחת חיוב חלה בפני עצמו אין תורמין ממין על שאינו מינו וכן מוכח בתוספתא דחלה עכ"ל ז"ל וכתירוץ הראשון תירץ ג"כ הר"ש שירילי"ו ז"ל והוא בתוס' פ' כל שעה (פסחים דף ל"ה) גמרא דבחטים ובשעורים ובכוסמין וכן תירץ ג"כ שם הר"ן ז"ל:

ר' יוחנן בן נורי אומר שאר המינים מצטרפים וכו'. דלת"ק אין מצטרפין אלא הנך דקתני אבל שאר המינים לא ואתא ריב"נ למימר דשאר מינים נמי מצטרפין. ועיין בבית יוסף יורה דעה ריש סימן שכ"ד. וע"ש בספר הלבוש סעיף ב'. וז"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל בירוש' משני דת"ק ה"ק דחטים אב ותולדותיו דהיינו כוסמין ושיפון והיינו דמצטרפין עם כוסמין וכי קתני ואינו מצטרף עם חטים גופייהו ולא עם שעורים ולא עם תולדותיו דוקא בחטים חמירי דשעורים קילי דמצטרפי אב ותולדותיו עם תולדת חטים אבל פשיטא דאינו מצטרף עם חטים ואפי' תולדיו עם חטים גופייהו וכי קתני השעורים עם הכל ר"ל עם כל התולדות ומידי דהוי תולדה דידי' דהיינו שבלת שועל לא מצטרפא עם חטים עצמן וכ"ש חטים גופייהו עם שעורים גופייהו ומודה ת"ק דשעורים ושבלת שועל מצטרפין עם כוסמין ושיפון דכוסמין ושיפון לאו חטים גמורים חשיבי דתולדה עם תולדה הוי דהא דאמרינן דתולדת חטים כחטים דמו היינו לגבי חטים לקולא להצטרף עם החטים עצמן אבל לא לחומרא לומר דכי היכי דחטים לא מצטרפי עם שעורין ותולדתן וכן תולדתן דשעורים עם החטים אסור ה"נ תולדת חטים לא מצטרפי עם תולדת שעורים הא ליתא דתנן השעורים מצטרפין עם הכל ואי תימא דלא מצטרפי שעורים אלא עם שבלת שועל מאי עם הכל אלא ודאי כדאמרן ועלה פליג ר' יוחנן וא"ל לת"ק דודאי אבות זה עם זה שנו חכמים ולא תולדות וכי היכי דאתה מודה דשעורים מצטרפים עם תולדת חטים ה"נ חטים עם תולדת שעורים [הגה"ה נלע"ד שר"ל עם שבלת שועל] וכל שכן עם תולדותיו דהיינו עם כוסמין ושיפון ואין צריך לומר שעורים גופייהו דמצטרפי' עם תולדת חטים. כללא דמילתא לת"ק חטים גופייהו אין מצטרפין לא עם שעורין ולא עם תולדותם אלא עם תולדתם דחטים דהיינו כוסמין ושיפון ולא שעורים ותולדתן עם חטים דוקא אבל עם תולדת חטים שרי וריב"נ פליג דכי היכי דשעורים עם תולדה דחטים שרי ה"נ חטים דהוא אב עם תולדה דאב ועם אב לחוד הוא דלא מצטרפי עכ"ל ז"ל אלא שהלשון אינו מיושב ונלע"ד ששיעורו כך מאי דקאמר בריש מילתי' בירושלמי משני וכו' ה"ק בירושלמי מפורש דת"ק ס"ל דחטים אב ותולדותיו דהיינו כוסמין ושיפון מצטרפין והיינו דקתני דמצטרפי' עם הכוסמין פי' עם התולדות שלו אלא דחדא מינייהו נקט וכי קתני דאב אין מצטרף אלא עם תולדותיו דוקא בחטים דחמירי אבל שעורים קילי וכו' והשאר קל להבין:

שאר המינים. ה"ר יהוסף ז"ל הגי' שאר מינים בלא ה"א על פי הספרים שהיו בידו. ובירוש' אית תנאי תנו בר' יוחנן בן נורי כל המינים מצטרפים זה עם זה:

משנה ג

שני קבים וקב אורז. גם זה הסתם לבית הלל וכן כל המשניות המוזכר בהן קבים לענין שיעור חלה:

קב אורז וקב תרומה. בירוש' פריך ניתני אורז ולא ניתני תרומה ואמאי תני תרוייהו ומשני אילו תני אורז ולא תני תרומה הוינן אמרין אורז על ידי שאינו ממינו אינו מצטרף תרומה ע"י שהיא ממינה מצטרף הוי צורכא מיתני תרומה או אילו תנינן תרומה ולא תנינן אורז הוינן אמרין דהאי תרומה מיירי בתרומה דאינה נגררת כגון תרומת עיסה של דוחן בין שני קבין דחטין דאינו ממין העיסה אבל תרומה דחטים עם החטים דהא נגררת מצטרף להכי תני אורז דאפי' דגריר עם החטים כדתנן בפירקין דלעיל דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה אפ"ה לא מצטרף ומינה שמעינן דתרומה דקתני כה"ג הוא דקתני לה:

משנה ד

הנוטל חלה מן הקב ר' עקי' אומר חלה. והא דתנן לעיל בפ' שני ר' עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים כבר כתבנו לשם דהכא בדיעבד ומתני' דהתם לכתחלה. ונראה דרבינו עובדי' ז"ל תירץ כתירוץ האחר אשר שם בירושלמי. וכתב הרמב"ם ז"ל דנטה ר' עקי' מעט לדעת שמאי דתנן רפ"ק דעדויות שמאי אומר מקב לחלה:

משנה ה

נמצא חומרו קולו. לר' עקיבא וממילא דלרבנן דסברי לעיל הנוטל חלה מן הקב אינה חלה ואין לה קדושה הוי קולו חומרו דמש"ה אחמירו הכא בסיפא דהשתא נתחייבה וקיימא לן כרבנן:

משנה ו

נוטל ארם כדי חלה וכו'. כתב הר"ס ז"ל לשון הר"ש ז"ל לעשותה בטהרה כגון שנילושה בעריבה שהיא טבולת יום ונוטל כדי חלה ולאחר שהפריש כדי חלה אפי' חוזר ונוגע בעיסה וקורא שם אינו חבור בטבול יום ואפי' נשכו ונמצאת העיסה טהורה והחלה טהורה דאין לטבול יום מגע אצל החולין. עד שתסרח מפ' בירוש' עד שתסרח מאוכל אדם ודייקינן עלה הדא אמרה שתורמין מן הרע על היפה כלומר בחלת דמאי. שחלת דמאי נטלת וכו' כלומר כמו שהקלו בה הנך קולות כך הקלו בה לתרום מן הרע על היפה ופי' חלת דמאי היינו חלה שהורמה מתבואה של דמאי כו' עכ"ל הרב אלא שקצרתיו ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ וכו'. כתב על זה הר"ס ז"ל כל זה אין לו הבנה כלל ועיין בפי' הר"ש ז"ל שכתבתי ע"כ. וזה פי' ה"ר יהוסף ז"ל נוטל

אדם כדי חלה וכו' פי' מי שקונה פת מן הנחתום שחשוד על החלה ורוצה להפריש עליו חלה מעיסה טהורה כיצד יעשה שהרי זה הפת אינו ודאי טבל אלא דמאי והעיסה היא ודאי חייבת ואסור להפריש מן הודאי על הדמאי ועל כן קאמר התנא שמותר לאדם לעשות עיסה וליטול ממנה השיעור של החלה שהיא חייבת ולהניחו בפני עצמו כדי שיוכל להפריש מאותה העיסה חלת דמאי ואחר שעשה את כל העיסה חלה יקרא שם לאותה חלה שנטל כבר כדי להוציא מן העיסה עצמה חלה שהיא ודאי טבל וה"ק מתני' נוטל אדם כשיעור חלה מעיסה החייבת שרוצה לעשות בטהרה מאותה העיסה יטול תחלה כדי חלה כדי שיהא רשאי להיות מפריש מן העיסה על סמך אותה החלה חלת דמאי עד שתסרח העיסה כי חלת דמאי נטלת מן הטהור וכו' כן נ"ל לפ' לשון המשנה וצ"ע ע"כ עוד כתב וז"ל להיות מפריש עלי' פי' ממנה וכך הוא לשון המשנה בכל מקום כגון במסכת גיטין פ"ג המניח פירות להיות מפריש עליהן פי' מהן המניח מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני ע"כ. עוד כתב על מה שפירש ר"ע ז"ל וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ וכו' כתב פי' זה נראה בעיני רחוק מאוד וכי משום שיש על התבואה הזו עוד ספק איסור אחר יהיו מקילים בה יותר מבשאר עיסות שאין בהן חשש איסור תרומה ומעשרות על כן נראה בעיני דחלת דמאי היינו הנוטל עיסה מן הנחתום שאינו נאמן להפריש חלה ומעשרו' כמו שאמרו במסכת דמאי הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה וכו' והיינו חלת דמאי כלומר חלת עיסה או פת שיש בו ספק אם נטולה ממנה חלה או לאו ועל כן כיון שספק הוא הקלו בה ומירי שנוטל כדי חלה מחלת דמאי עצמה ולא מעיסה שהיא ודאי חייבת וה' יאיר עינינו בדבר עכ"ל ז"ל. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל מוכח בירושלמי בפירקין דלעיל שפירוש משנתנו כך נוטל אדם מעיסה שלא הורמה חלתה כדי חלה לשאר עיסות שרוצה ללוש אח"כ והיינו דתנן להיות מפריש עלי' והולך שלש והולך עיסות אחרות ואין מפריש מהן כלום על סמך אותו החלק שהפריש כל זמן שיש כדי חלה דהיינו אחד מכ"ד לבעל הבית והיינו כל זמן שהיא יפה לאכילה ומפ' מתני' שעושה זה לעשותה בטהרה שעכשיו יש ספק בידו לעשותה בטהרה ואולי מה שילוש אחרי כן לא יהא ספק בידו ואע"ג דשאר עיסות לא הוי מוקף כיון דחלה הראשונה קורא לה שם במוקף שרי ומהכא פריך לריש לקיש דאמר דטבל בטל ברוב ורבינו שמשון ז"ל פירשה מדעתו בדרך אחרת שלא על דרך הירושלמי ועוד קשה לפירושו מאי כדי חלה ועוד מאי להיות מפריש עלי' והולך. חלת דמאי עד שתסרח אם חלה זו גדולה כ"כ שראוי' גם לשיעור עיסות אחרות והפרישה מעיסת דמאי ובא לתקן בחלה זו עיסות דמאי שכל ככרות שלוקח מע"ה יקבע חלתן בזו

החלה יכול לעשות כן עד שתסרח אותה החלה מאוכל אדם דכמו שהקלו בחלת דמאי להיותה נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כך הקלו בה נמי להיותה נטלת מן הרע על היפה והקשו רבינו שמשון והרא"ש ז"ל תימה חלת דמאי היכי משכחת לה אי בלוקח מעיסה או לחם מעם הארץ שצריך להפריש חלה מספק דשמא לא הפרישה ע"ה הא ליתא דכי היכי דלא נחשדו עמי הארץ על תרומה גדולה ה"נ לא נחשדו על החלה דשתיהן במיתה ורבינו שמשון ז"ל תירץ דהכא בתבואה שלקחה מע"ה והאכיל הלוקח מאותה תבואה לאכסניא כדתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' וכשהפרישו החלה ונתנוה לכהן עשיר צריך הכהן להפריש אותה חלה ומותר להפריש מעשרותי' מן הרע על היפה ועוד האריך ונלאיתי לסובלו ותמהני איך שכח הרב משנת פ"ה דמסכת דמאי הלוקח מן הנחתום נוטל ממנה תרומת מעשר וחלה ומוקמינן לה בנחתום העושה בטומאה דכיון דחשיד אהא חשיד נמי אהא [הגהה נלע"ד דבזה יתורץ מה שכתב בתוס' י"ט ולהרמב"ם ז"ל צריך ישוב וכו':] ועוד יש דרך אחרת כגון שלש ע"ה קב קב דפטור מן החלה ואח"כ נצטרפו בסל דע"ה דילמא כיון דלא גמיר לא חייש לצירוף סל ותלמיד חכם אית לי' למיחש עכ"ל ז"ל ורבינו שמשון ז"ל עצמו אני רואה שהביא בתוך פירושו דמתני' דהכא שקלא וטריא דאיתא בירוש' התם פ"ה בדמאי ע"ש שהאריך הוא ז"ל. ור"ע ז"ל תפס בפירוש חלת דמאי היכי משכחת לה מה שפי' הר"ש ז"ל מפני שהרמב"ם ז"ל לא פי' בו דבר אבל ברישא דמתני' תפס פי' הרמב"ם ז"ל מפני שפי' הרב רבינו שמשון ז"ל רחוק מאוד ע"ש. אכן שם ברמב"ם בחבורו ספ"ז מבואר קצת יותר:

משנה ז

ישראל שהיו אריסין לעובדי כוכבים בסוריא. בירוש' מפ' לה ר"י דבחכירות בתי אבות מיירי דהיינו שקבלה אביו בין עבדא בין לא עבדא בכך וכך כורין לשנה ובנו ירד בה בתנאי הזה דכיון דקיימא עלי' באחריותה כדידי' דמיא ואילו קבלה הכי בארץ ישראל תנן בפ' המקבל במסכת דמאי דכי מחלק לבעל הבית דתורם ואח"כ נותן לו כי היכי דלא יפרע חובו מן הטבל כדאיתא התם:

מחייב פירותיה' במעשרות ובשביעית. דכבעלים דמו אע"פ שאין להם קרקע ור"ג פוטר דאין להם קרקע הכי מפ' פלוגתייהו בירושלמי בפ' בתרא דמעשרות ואיכא מאן דמפ' התם בירוש' דקנס קנסו ר' אליעזר ופי' ה"ר שמשון ז"ל ושמא לפי שהיו אריסין לעובדי כוכבים א"נ שלא ישתקעו בסוריא ע"כ וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל ונראה מסיפא דמתני' דפליגי בכבוש יחיד שמי' כבוש דר' אליעזר סבר שמי' כבוש ועולי בבל נמי כבשוה ואית לה קדושת ארץ ישראל ומעשר ונותן לו כמו גבי ארץ ישראל ורבן גמליאל

סבר לא שמי' כבוש ולא גזור אלא בקונה קרקע ותו לא. שתי חלות בסוריא כדין מהנהר ומאמנום ולפנים דלקמן דאע"ג דהם מְצָרִים של ארץ ישראל כדאיתא במסכת שביעית פ' שלש ארצות דלא כבשום עולי מצרים וכיון דלא כבשום עולי מצרים לא נתקדשו כלל ודינם כחו"ל לכל דבר דהא נאכל ונעבד כדתנן התם ומש"ה נמי אמרינן של אוּר אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור והכי נמי סוריא. חלה אחת דכבוש יחיד שמי' כבוש וקדושת עולי בבל נמי אית בה הלכך לאותן שהחזיקו בהן עולי בבל דמיא דתנן בהו בסמוך חלה אחת וכיון דקתני חלה אחת משמע דנאכלת כאותה של ארץ ישראל של עולי בבל דלא אשכחן חלה אחת ונשרפת אלא מימי רבן גמליאל ואילך. והרמב"ם ז"ל פי' דס"ל לר' אליעזר דאין עפרה טמא ונ"ל דמיירי בסוריא סמוכה לארץ ישראל קאמר ותנן באהלות דכשהיא סמוכה יכול ליכנס לה בטהרה ותניא בתוספתא דצריך שלא יפסיק בינה ובין ארץ ישראל אפי' תלם של טומאה. חזרו לנהוג כדברי ר"ג בשתי דרכים ודלא כר' אליעזר דשמותי הוא עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ח

ר"ג אומר שלש ארצות וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גרסי' גזיב בגימ"ל:

מן הנהר ומאמנה. גרסי' וס"א ומאמנם וכמו שכתבתי ר"פ ששי דמסכת שביעית:

מן הנהר ומאמנה ולפנים. כלומר מתחלת הנהר ולפנים ממנו עכ"ל ר"ע ז"ל אמר המלקט דאי לת"ה טפי הוה ניחא לי' למיגרס הכא ובפ' ששי דמסכת שביעית ומן הנהר ומאמנה ולחוץ. וז"ל הרשב"א ז"ל בפסקי חלה ונראה שמהנהר מאמנם ולחוץ שתי חלות גרסי' וכן היא בהלכות חלה לרב רבי משה ז"ל וכן היא שנוי' בתוספתא אלא שבכל הספרים כאן ובפ' ששי של מסכת שביעית גרסי' ולפנים ע"כ. וכתב הר"ש ז"ל מן הנהר ומאמנה ולפנים שתי חלות ומה שלא נהגו להפריש חלה שני' עכשיו אפי' במקומות שיש כהן יש ליתן טעם משום דאין עכשיו בארץ ישראל תרומה נאכלת דכל מה שגזרו משום תרומת א"י גזרו ובימי חכמים היו מזין בא"י אבל עכשיו בטלה אפר פרה ולא משתכח כהן טהור ע"כ. וז"ל פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל למשנתנו שלש ארצות לחלה שלש ארצות חלוקות בתוך ארץ ישראל האמורה למשה רבינו בפרשת מסעי. וסוריא וכל שכן בבל לא קחשיב הכא דההיא דין רביעי אית בה כדאיתא פ' עד כמה. מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת כעין משנה זו שנוי' פ' שלש ארצות במסכת שביעית והתם תני כל שהחזיקו עולי בבל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד והיינו משום דקסבר דקדושה שניי' אין אחריה היתר ובאותו פרק במסכת שביעית מפ' העיירות שקדשו עולי בבל מארץ ישראל וכי קתני הכא עד כזיב ולא כזיב בכלל קאמר דכזיב לא כבשוה עולי בבל כדאיתא בפ"ק דמסכת

דמאי ובפ' שלש ארצות ציירתי צורת הארץ בגבוליה ומ"מ הנני מטריח עצמי לציירה כאן דע דעכו מארץ ישראל כדכתיב בשופטים אשר לא הוריש את יושבי עכו ומשמע בפ"ק דגיטין דעכו בעיקר צפונה [הגהה עיין במה שציירתי שם פ' שלש ארצות בשביעית שהעתקתיו בשמו ז"ל מכתיבת ידו ז"ל אם הוא מכוון עם מה שכתוב כאן בשמו ז"ל:] של ארץ ישראל בקרן צפונית מערבית וכזיב משוכה ממנה לצד דרום [נ' דצ"ל צפון] והיא נגד חוט מזרח ובתורה כתוב דטורי אמנוס הן סוף קו מערב ומשם מתחיל קו צפון ואנטוכיא היא בקרן צפונית מזרחית דכתי' וירד הגבול משפם הרבלה ומתורגם משפם לרבלה ותרגום ירושלמי מקלקיא לאנטוכיא וכן פירשו רבותינו כל רבלתה שבנביאים אנטוכיא בענין דאנטוכיא הן בקרן צפונית מזרחית והים הגדול עולה ומגיע אליהן של טורי אמנוס ונכנסין תוך הים הרבה וכל שפוע ששופעים לצד ארץ ישראל דהיינו לצד דרום אמרינן לקמן דהוי קדוש והיינו דתנן מטורי אמנוס ולפנים ונחל מצרים הוא בצד דרומית מערבית ככתוב בתורה ונסב הגבול מעצמן נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה דהיינו מערב וסמיך לי' וגבול ים וקא מפ' חוט קו של מערב ומדבר ציז הוא קרן דרומית מזרחית ומשמע ממתני' דלא כבשו עולי בבל אלא מכזיב ולהלן לצד דרום והשתא ה"ק כל מה שכבשו עולי בבל דהיינו מכזיב ולצד דרום ועד כזיב ולא כזיב בכלל מפרישין חלה אחת ונאכלת חדא מתרי טעמי דאין בה טומאת אויר דכל שכבשו עולי בבל טהור ואם כהנים הדרין שם אירעה להם טומאה יכולין ליטהר דהא אפילו בימי האמוראים הי' להם עדיין אפר פרה מזמן הבית כדאיתא בפ"ק דנדה חבריא מדכן בגלילא וכ"ש בימי התנאים וכן כתב סה"ג בהדיא בשם ריב"א ועוד האריך רבינו ברוך בספר התרומה. מכזיב ועד הנהר ועד אמנוס והיינו משום דנהר דקתני במתני' היינו נחלה מצרים וכן פי' הרמב"ם ז"ל פ"א דהלכות תרומות והוא בקרן דרומית מערבית כדפרישית וטורי אמנוס הן הר ההר האמורים בתורה והן בקרן מערבית צפונית ומתני' מיפרשא כמין טבלא משולשת תרגום ירושלמי של הר ההר טורי אמנום. ואחת של אור דיש לה טומאת אויר ואין שום תרומה בה טהורה דדוקא כפר קני ואשקלון וכפר סיסאי מפני שהן מובלעות טהורות דאי לאו הכי טמאות הן של אור יש לה שיעור כי הא דתנן הנחתום אחד ממ"ח וכו' וטעמא דאינה קדושה כמו אותה שכבשו עולי בבל ולכך טמאוה. ועד אמנום ולא אמנום בכלל דכל השפוע ששופעים ההרים לא כבשו עולי מצרים ובירוש' מפ' טעמא. ומהנהר ומאמנוס ולפנים מפ' בירושלמי מנחל מצרים כל עיירות שכנגדו וכל השפוע ששופעין טורי אמנוס לצד ארץ ישראל דבירושלמי קאמר דגבול קדושת הר ההר דהיינו קו שלסוף גובהו וכל מה ששופע לצד דרום דוקא הוא דקדוש ואילו כבשוה עולי מצרים

הי' בו קצת קדושה אבל כיון שלא כבשו כלל דנו בה דין ח"ל ומהאי טעמא נמי תני בפ' שלש ארצות דנאכל ונעבד ובריש כל הבשר נמי קרי להאי גבול ח"ל כדאיתא התם אבל מ"מ כיון שהוא מגבול ארץ הניתן לנו ע"י מרע"ה עבדו בה רבנן הכרא משאר ח"ל דאילו ח"ל אי איכא כהן קטן אין צריך להפריש אלא חלה אחת ועוד דאי ליכא כהן קטן מפריש שתים של אור אין לה שיעור ושל כהן אוכלה ואפי' הוא טמא בלא טבילה ואפי' טומאה יוצאה מגופו כדאיתא בפ' עד כמה ועוד דאוכל והולך ואח"כ מפריש ואילו הכא אחמירו בה תרתי דאפי' איכא כהן קטן צריך להפריש שנים ועוד דהשנית של כהן לא יאכלנה לרבנן ואפי' הוא טמא מת שאין טומאה יוצאה מגופו אא"כ טבל ולר' יוסי לא בעי טבילה אא"כ טומאה יוצאה מגופו ומנא אמינא לה דגרסינן בר"פ עד כמה אמר שמואל אין תרומת ח"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה מגופו כגון זב ומצורע ובעל קרי וה"מ באכילה אבל בנגיעה לית לן בה אמר רבינא הלכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן שלא ראה קרי מימיו אע"ג דהוא טמא משום ארץ העמים וטמא מת והתרומה נמי היא טמאה וה"ה כהן בר עונשין שטבל לקרויו ואפי' הוא טמא מת שרי שהרי אין הזאה בח"ל ואי ליכא כהן קטן שתתקיים בו תורת נתינה שקיל לה בריש מסא פי' ראש המרדה שקורין פאלא ושדי לה בתנורא והדר מפריש חלה אחריתי כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואכיל לה כהן ואפי' גדול שלא טבל ואפי' אשתו נדה למדנו מכאן שני דברים למדנו שבמקום שיש כהן קטן או גדול שטבל ואפי' לא העריב שמשו אינו מפריש אלא אחת ועוד קולא אחרת שבאותה הארץ של משה לכל הפחות בעי טבילה אלא דלא בעי הערב שמש למר אפי' אין טומאה יוצאה מגופו ולמר דוקא בטומאה יוצאה מגופו. גלו לבבל וכיוצא בה אי דמפריש שתים שריא השנית אפי' למי שהטומאה יוצאה מגופו ובלא טבילה וכן פסק סה"ג אלא שלא יישב הרב ז"ל גרסא דולפנים ותהלות לאל עלה בידנו כהוגן. וטבול יום אוכלה דלא בעי הערב שמש אבל טבילה בעי ואפי' הוי טמא מת. ר' יוסי אומר אין צריך טבילה קסבר כיון דמצינו דטמא מת מותר אפי' במחנה לוי' וכל שכן במחנה ישראל הלכך לא בעי טבילה אלא כי טומאה יוצאה מגופו דמשולח מן השתים כדאיתא בפסחים ההוא בעי טבילה ולא בעי הערב שמש. ואסורה לזבים אא"כ טבלו שטומאתן יוצאה מגופן וה"ה לבעל קרי ומצורע ותנא ושייר ובירוש' מפ' דר' יוסי קתני לה ולדידי' איצטריכא לאשמועינן דבהא מודה לרבנן. ונאכלת עם הזר על השלחן ולא גזרינן דילמא שקיל זר מיני' ואכיל דהא ליכא למיגזר אטו חלת הארץ שכבשו עולי בבל דליכא עכ"ל ז"ל:

ונאכלת עם הזר וכו'. וטעמא דנאכלת עם הזר על השלחן משום דאפי' אם תתערב עם פתו של זר מותרת לזר ודעת הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה דהלכות בכורים דאפי' אם נתערבה שוה בשוה אינה מדמעת ויותר מזה כתב בפי"ג דהלכות תרומות דתרומת ח"ל מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו אבל דעת פוסקים אחרים לאסור תערובתה לזרים בפחות ממאה ואחד:

ונתנת לכל כהן. בין כהן חבר בין כהן עם הארץ כן פי' הרמב"ם ז"ל וכן פי' הרב רבינו שמשון ז"ל בשם הירושלמי ולא הוי כי האי דלקמי' ע"כ. וכן ג"כ פי' הרשב"א ז"ל בתשובותיו סי' של"ו:

משנה ט

ואלו ניתנין לכל כהן וכו'. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל לכל כהן בירושלמי מפ' לה דלצדדין קתני לה יש מהן בין למשמר בין חוץ למשמר ויש מהן דוקא למשמר אלא בין חבר בין ע"ה. החרמים מי שאמר שדהו חרם נחלק אל המשמרה שעובדת במקדש באותה שבת שהחרים זה קרקע שלו ובירוש' נפקא לן דחרמים דקרקע לבני המשמרה דוקא מתחלקים אחד חבר ואחד עם הארץ מקרא דכתיב כל חרם קדש קדשים הוא לה' מה קדשי קדשים לאנשי משמר אף חרמים לאנשי משמר והא דלא תני שדה אחוזה משום דאתקש לחרמין ובכלל חרמיין איתי'. והבכורות אי תם הוא פשיטא דלאנשי משמר הוא ואי בעל מום הוא ברשותא דכהן הומם הלכך הראוי לאכלו תם זכי בי' כי הומם. פדיון הבן פטר רחם זכר פדיונו חמש ובהאי לא בעי בני משמר. פדיון פטר חמור שאסור בהנאה אא"כ פודהו בשה ושה נותנו לכל כהן. ראשית הגז שיעורו מפורש בפ' ראשית הגז אחד מס' כשגוזזין בכל שנה. שמן שריפה שמן תרומה שנטמא ודרשינן בפרק במה מדליקין משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה להסיקה תחת תבשילו. וקדשי המקדש כגון שיירי מנחות דכתיב כל זכר בכהנים יאכלנה והא בעי משמר. והבכורים דתנן במסכת בכורים נותנין אותן לאנשי משמר והן מחלקין ביניהן כקדשי המקדש וטעמא דהא אית בהו קרבן כדתנן התם. ר' יהודה אוסר בבכורים למוסרן לכהן עם הארץ דכיון דאכילתן תוך החומה כמו מעשר שני אי עם הארץ הוא חיישי' דילמא מפיק להו חוץ לחומה ואכיל להו כיון דלא גמיר או שמא אכיל להו בטומאה ואיתקוש למעשר שני בקרא דלא תוכל כדאיתא בפ' הערל ור' יהודה דהכא אזיל לטעמי' דאמר התם אין נותנין אותן אלא לחבר בטובה עכ"ל ז"ל ועיין בפי' הרמב"ם ז"ל:

משנה י

איש תקוע. מארץ ישראל הי' כדתנן במנחות פ' כל קרבנות תקוע אלפא לשמן. ואשכחן לה בכמה דוכתי במקרא אשר הי' בנוקדים מתקוע ובשמואל וישלח יואב תקועה:

מביתר. צריך להגי' מבייתור:

ולא קבלו ממנו. דהא תנן בפ' שלש ארצות אין מביאין תרומה מח"ל וחלה ותרומה שוין:

אנשי אלכסנדריא. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל נראה בעיני דהדר ותנא לי' משום דחוניו עשה שם בית כדאיתא בס"פ בתרא דמנחות וה"א דליקבלו מינייהו דלא ליטעו לומר הא דלא קבלו מבייתור משום דלא מצי אכלי להו התם אבל באסכנדריא דהא מצו אכלי להו כהנים התם דיש שם בית ה"א דליקבלו קמ"ל ועוד נראה משום דאלכסנדריא נחל מצרים מהתם מתחיל וארץ ישראל הויא אלא דלא כבשוה מש"ה תני לה:

הר צבועים. שם מקום בארץ ישראל כדכתיב בשמואל גי הצבועים ותרגם יונתן מישר אפעיא וברדלס נקרא צבוע ואפא בב"ק פ"ק:

הביאו בכוריהם קודם לעצרת. ותנן במנחות פ' ר' ישמעאל אין מביאין מנחות ובכורים קודם לשתי הלחם ואפי' בעצרת עצמה ומפ' טעמא בפ' כל קרבנות הצבור משום דכתיב חדשה חדשה שתי פעמים:

מפני שכתוב בתורה וחג הקציר בכורי מעשיך. בפ' כל קרבנות הצבור מתנייא הכי ומנין שתהא עצרת קודמת לבכורים ת"ל חג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים ואין לי אלא בכורי קציר חטים בכורי קציר שעורים מנין ת"ל וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה ופי' רש"י ז"ל מנין שתהא שתי הלחם קודם לבכורים שלא יביא בכורים קודם לשתי הלחם ת"ל בכורי קציר חטים כלומר שתי הלחם יהא קודם לכל קציר חטים ואפי' קציר שעורים ת"ל חג הקציר בכורי מעשיך חג שאתה מביא בכורים שתי הלחם יהא קודם לכל מעשיך אשר תזרע בשדה ואפי' לחדש של שעורים עכ"ל ז"ל. ובירוש' תני ר' חייא בין ברישא דחלות שהביא נתאי איש תקוע בין בסיפא בחלות שהביאו אנשי אלכסנדריא גזרו עליהם והחזירום למקומם והתם פריך עלי' דהא קיימא לן דלהחזירה למקומה אי אפשר שלא יהו אומרים ראינו תרומה יוצאה מן הארץ לח"ל אלא מניחה עד ערב הפסח ושורפה:

משנה יא

בן אנטיטס. גרסי' ס"א בן אטיטס וכן הוא בערוך ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל וז"ל בן אטיטס שם איש העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו בתמורה פ' ואלו קדשים נפקא לן מקראי דאף על גב דבכורות בהמה טהורה של חוצה לארץ קדושים מכל מקום אין מחוייבין

להעלותו ולהקריבו על גבי המזבח דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור וממקום שאין אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה בכור אבל אם העלוהו מקריבין והכא משום דבן אטיטס הי' אדם מסויים ויקבעו הדבר חובה לא קבלו. הביאו בכורי יין ושמן ונפקא לן בפ' העור והרוטב דקדושים ואינו מביא ודרשי' פרי האדמה אשר תביא פרי אתה מביא ואין אתה מביא משקה עכ"ל ז"ל. ולמה שהקשה ותירץ רבינו עובדי' ז"ל תירץ הרמב"ם ז"ל דההיא דתרומות ר' יהושע היא אלא ששם וגם בכ"מ הועתק ר' יהודה וטעות הוא ור' יהושע צריך להיות וכמו שכתבתי שם פ' בתרא דתרומות סי' ג'. ושם פסק כר' יהושע דתרומות והכא בפי' המשנה כתב ואמרו הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו היא הסברא האמיתית ע"כ:

בניו ובני ביתו. בניו הקטנים ואשתו:

פסח קטן. פסח שני:

והחזירוהו. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דמפ' בירוש' דאתיא כר' יהודה דאמר אשה בראשון חובה ובשני רשות והחזירוהו דקתני בשביל שהיתה לעצמה עם בניו ולא בטפלה פי' חבור לאישה ואיכא מ"ד דהי' אדם רשום ויקבעו הדבר חובה שילמדו ממנו ע"כ וכתב הר"ש ז"ל דיוסף הכהן היה סובר דנשים בשני חובה:

שמא יקבע. הקו"ף בנקודת קמ"ץ צ"ל וכן נקד ה"ר יהוסף ז"ל:

אריסטוון. כך מצאתי מנוקד במשניות בשם החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל הוי"ו בנקודת פת"ח אכן אחר זמן באו לידי עצם המשניות שלו ולא מצאתי כן:

הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו. בירוש' פריך והתנן בשביעית ס"פ שלש ארצות אין מביאין תרומה מח"ל ומשמע התם דאפי' מסוריא אין מביאין וכיצד שרו לי' וקבלו הבכורים ממנו והלא דין הוא שאין מקבלין ומה תרומה שאין בה שום קרבן ולא בעיא מחיצה אין מביאין ואפי' בדיעבד בכורים דחמירי דבעו תנופה והגשה לגבי מזבח וקרבן וחומה תני מתני' דבדיעבד מביאין יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ומשני ר' אושעיא בכורים באחריות בעלים כלומר לאו משום טומאה הוא דגזור אלא משום ישיבת ארץ ישראל ובכורים על כרחייהו דבעלים צריכין להביאן לירושלם כדתנן בפ' בתרא דמס' בכורים אגריפס מלך ישראל מניח הסל על כתיפו הלכך לא קנסינן להו אבל תרומה אינה באחריות בעלים ואין על הבעלים להביאה ואי שרינן להו לכהנים שבארץ לקבלה יש לחוש שמא יצאו הכהנים לח"ל כדי להביאה הלכך קנסינן להו אפי' בדיעבד ואמרי' תרומה טמאה הויא:

כקונה בפרווריי שבירושלים. בפרווריי בשני רישי"ן וכן בסוף מלכים בפרוורים. ועיקר הגירסא בפרווריי ירושלם וכן הוא בגיטין פ"ק דף ח' בברייתא ומפ' רב ששת התם דנ"מ לומר שכותבין עליו שטר ואם לקחה מן העובד כוכבים ורוצה לילך לדרכו בשבת אומר לעובד כוכבים ועושה אע"ג דאמירה לעובד כוכבים שבות משום יישוב ארץ ישראל לא גזור רבנן. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל בס"א גרסי' אלה המשניות פה [א] בד"ס רשום כאן סי' י"נ] עשרים וארבע מתנות נתנו לכהנים עשר במקדש וארבע בירושלם ועשר בגבולין אלו עשר שבמקדש חטאת. וחטאת העוף. ואשם ודאי. ואשם תלוי. וזבחי שלמי צבור. ולוג שמן של מצורע. ומותר [ב] בד"ס העומר] השמן. ושתי הלחם. [ג] בד"ס לחם] ולחם הפנים. ושירי מנחות. [ד] בד"ס רשום כאן סי' י"ד] אלו ארבע שבירושלם הבכורות. והבכורים. והמורם [ה] בד"ס מתודה] מן התודה ואיל נזיר. ועורות הקדשי'. [ו] בד"ס רשום כאן סי' ט"ו:] אלו עשר שבגבולים תרומה. ותרומת מעשר. וחלה. וראשית הגז. והמתנות. ופדיון הבן. ופדיון פטר חמור. ושדה אחוזה. ושדה חרמים. וגזל הגר. כל כהן שאינו בקי בהן אין נותנין לו מתנה. עד כאן:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת חלה ובעזרת אל נורא עלילה נתחיל מס' ערלה